



Фото Олесея Дмитренка

Січнева музейна революція?..

Микола ЦИМБАЛЮК

Події розвивалися стрімко, судячи з усього, за задалегідь і ретельно підготовленим планом. Одним махом упродовж кількох останніх січневих днів влада звільнила директорів найзнаковіших музеїв України. 20 січня було розірвано контракт із генеральним директором **Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника** Мариною Громовою, яка пропрацювала на цій посаді лише півтора року. 25 січня звільнено генерального директора **Національного музею Тараса Шевченка** Наталію Клименко. Того ж дня у Міністерство культури і туризму викликали керівництво **Національного заповідника "Софія Київська"**, — їм було вручено наказ про звільнення генерального директора Нелі Куковальської (вона перебуває на лікарняному). 27 січня, як повідомляють електронні ЗМІ, "двома автівками до **Національного музею народної архітектури та побуту України** прибула спецгрупа Мінкульту", що оприлюднила наказ міністра культури Михайла Куліняка про звільнення директора Павла Федаки.

Гендиректорські кабінети були вільними недовго. Буквально в наступні дні ошелешеним музейним колективам представили нових керівників. Отже, Лаврським заповідником тепер керуватиме Вікторія Лісничка, Софією Київською — Олена Сердюк, музеєм у Пирогово — Дмитро Заруба, а Шевченківським музеєм — Дмитро Стус.

Таким чином історика Марину Громову, котра має чималий досвід музейної роботи і три вищих освіти замінила 33-річна Вікторія Лісничка. Вона за фахом лікар-кардіолог. Пропрацювала чотири роки лікарем в Інституті серцево-судинної хірургії ім. М. Амосова. З вересня минулого року її ім'я ще значилося у радниках Міністерства культури і туризму України.

Одного із найактивніших дослідників і захисників безцінних киево-софійської спадщини, дійсного члена Української академії архітектури, заступника голови Всеукраїнської асоціації музеїв і заповідників

України Нелю Куковальську замінила 54-річна Олена Сердюк. Трудову діяльність розпочинала в Державному архітектурно-історичному заповіднику "Софійський музей". Останні шість років очолювала Науково-дослідний інститут пам'яток охоронних досліджень Мінкультури.

Гендиректора Пироговського скансена Павла Федаку замінив 36-річний Дмитро Заруба — політолог. Його першим робочим місцем (1997—1998 рр.) значиться Верховна Рада України, посада — помічник голови комісії з питань приватизації. Останні півтора року він обіймав посаду заступника голови Держслужби туризму і курортів. А ще він, згідно з інформацією на його персональній сторінці у соціальній мережі, уже не перший рік є президентом Асоціації готелів і ресторанів України.

Музей Шевченка очолив 45-річний Дмитро Стус. За фахом філолог, кандидат філологічних наук. Тривалий час був науковим працівником Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України. Працював у кількох авторитетних виданнях, зокрема журналу "Київська Русь", "Сучасність". Йому закидають відсутність управлінського досвіду — і це загальна вада нової хвилі музейних гендиректорів.

Кадрові зміни нинішньої влади, як свідчать відгуки преси, викликали у громадськості хвилю обурення і безліч запитань. Причина тому лежить не стільки в "іміджі" партії влади — регіоналів, скільки у кількох "але". По-перше, рішення Міністерства культури про змінення і призначення нових керівників музеїв позбавлено прозорості, готувалося тишком-нишком. Це дивно, адже більшість відправлених у відставку керівників ще вчора нібито мали достатній кредит довіри. Їхня робота отримувала високі оцінки. Наприклад, торік, у вересні, президент Віктор Янукович на урочистостях із нагоди 1000-ліття Софійського собору дав високу оцінку роботі працівників Національного заповідника.

По-друге, фаховий рівень будь-якого високопрофесійного спеціаліста, а тим

паче музейного, потребує і відповідної освіти, і достатнього досвіду в обраній царині, і неабияких інтелектуальних, ділових і управлінських якостей. По-третє, як зазначають експерти, владі не потрібні фахові, з високим рівнем свідомості й громадянської відповідальності, досвідчені керівники ще й тому, що більшість із них могли б створити перешкоди в реалізації певних комерційних планів окремих осіб чи груп впливу при президентові.

Напередодні призначення на посаду гендиректора музею народної архітектури в Пирогово молодий політолог, він же представник ресторанно-готельного бізнесу Дмитро Заруба розповідав на "Радіо Свобода" про те, що на розвиток музею необхідно 20 мільйонів гривень. Їх треба негайно залучати. Так само величезних коштів потребують національні заповідники — "Софія Київська" і Києво-Печерський. І їх виділять. Тому практика розстановки владою своїх людей на фінансових потоках не нова.

Є ще одне золоте дно в тихому музейному житті — земля: навколо лаврської, софійської, пироговської вже неодноразово вибухали скандали. Тривають вони й досі.

Серед мотивів зміни директорів є ще один — політичний, точніше, релігійно-конфесійний. Хоча прямих свідчень щодо передачі частини будівель чи комплексів Софійського й Києво-Печерського заповідників немає, однак підстави для таких побоювань існують. Навіть якщо не брати до уваги прагнення тієї ж УПЦ МП. На пам'яті ще свіжі спроби відселити музеї з Лаври. Не переконує громадськість у чистоті помислів влади і нещодавній законопроект № 9690 від 12 січня 2012 р. "Про повернення об'єктів культурної спадщини релігійних організацій". Там зазначено, що серед низки об'єктів, які треба повернути УПЦ Московського патріархату, є й Свято-Успенський собор.

Тож "Січнева музейна революція", розпочата верхами, не є чимось новим у прогнозованих вчинках її "вождів".



Дмитро ПАВЛИЧКО

Я вбитий був під Крутами,
На полі, на крові,
Я впав під рідним прапором
В замети снігові.

Я, кулею московською
Пробитий напроліт,
Встаю, щоб знов послухати
Шевченків Заповіт.

Та хто ж його співатиме,
Коли навкруг раби
Глухі — не клич трембітою,
На сурмах не труби.

За що ж я вмер — не відаю,
Невже за трон хахла,
Невже за помосковлені
І душі, і тіла?

Я встав, бо хочу глянути
На золоту блакить,
Я встав, та знову падаю,
Бо кров моя горить.

По урядах — перевертні,
По храмах — москалі.
І зрада йде за зрадою
На зраженій землі.

Скажи мені, мій Господи,
Куди ведеш мій край?
А Бог мені відкаже:
"Вставай! І сам співай!"

Навчися жити в полум'ї,
І знай, що сили зла
Згорять од твого подиху,
Застигнуть, як зола".

Мій Господи, під Крутами
Я за Україну вмер,
На бій з моїми вбивцями
Дай сил мені тепер!

І підійми Ти кожного —
Живих братів моїх
І мертвих — гріх лежати нам
В землі козацькій — гріх.

Як за Україну згинуть
Нема кому з живих,
Ми встанемо, мій Господи,
З безодень світових.

Горітиме, палатиме
Ярмо нове й старе,
Хто вбитий був під Крутами,
Воскресне і не вмер!

29. I. 2012

Продовження теми на стор. 2



«Ця трагічна дата в історії нашої держави завжди нагадуватиме про велику відповідальність державних мужів за свої рішення».

Дмитро Павличко: «Крутянські герої загинули під національним прапором»

Дорога українська родино!

Насамперед хочу подякувати священикам, які відправили біля пам'ятника Крутянським героям панахиду. Стояли поруч душпастирські Київського патріархату з священиками Греко-Католицької Церкви. Пам'ятаймо, що лише за умов об'єднання наших Церков, які закликають молитися українською мовою, жити для рідного народу, зміцніє наша національна єдність — головна запорука нашої перемоги над владою, яка імітує любов до нашої держави, а насправді ненавидить її.

Сьогодні я пережив хвилини радості, коли побачив біля пам'ятника Героїв Крут великий гурт студентів із Вінницької області, з Барського автодорожнього технікуму, які прибули сюди, щоб присягнути на вірність Україні. Вони стояли в шерензі, як воїни, кожен виходив перед очі своїх друзів, читав надруковану на оздобленому папері Присягу і підписувався під нею. І брав цей документ собі, як свідомство, що був під Крутами, поєднався духом із юнаками, які вмерли за Україну. Ось приклад для всіх наших вищих шкіл. Вони присягали і на них дивився директор технікуму — щасливий!

Чи зможуть ректори наших університетів чинити за прикладом того директора технікуму? Не знаю, майже всі вони перелякані міністром освіти Табачником, але київські, харківські, одеські, львівські, всієї України студенти повинні прибути сюди та скласти перед студентами Крутянськими, як це зробили хлопці з Бару, присягу свого життя. Вірю, вони прийдуть сюди! Їх не залякає Табачник, який наказав вилучити з підручників історії України згадку про Крути, спогади про бої УПА з московськими карателями й окупантами нашої землі.

А президент Янукович виявився слухняним учнем свого міністра. В його привітанні народкові з нагоди священної Крутянської дати сказано, що тут загинули герої України. Але не сказано, що вони робили під Крутами. Прийшли, погостювали й загинули. Боїться Янукович Табачника, не каже всієї правди, не каже московських окупантів, які після бою під Крутами на київських вулицях перестріляли п'ять тисяч людей, на вулицях, почувши від них одне-єдине необережне українське слово, що заплуталося у «великій руській мові».

Дорогі мої сини й онуки! Хочу пригадати вам слова Тараса Шевченка з вірша «За байраком, байрак»: «Нас тут триста як скло, товариства лягло, та земля не приймає». Не приймала земля козаків, які за намовою гетьмана-зрадника, «зарізали» своїх братів. А чому наша влада не приймає трьохсот наших спартанців належним чином, чому вона тремтить, ко-

ли на поле під Крутами приходить народ із поклонами? Сьогодні з Ніжина Партія регіонів прислала сюди учителів і дітей із біло-синіми прапорами тільки для того, щоб продемонструвати підтримку фальшивого привітання Президента Крутам, а коли до пам'ятника Героїв Крут підійшов народ із вінками та піснями, ніжинські вчителі й діти з прапорами перекинчиків зникли.

Партія регіонів зникла, як почувла живу пісню та живі голоси української нації. Партія регіонів ненавидить українську мову, історію, культуру, Церкву, і приходила сюди лише для того, щоб послухати привітання Януковича. Партія регіонів боїться стати біля цього мікрофона і сказати щось народове, щось хоча б пообіщати, збрехати знову, боїться — і це добрий для нас знак.

Дорогі мої побратими! Шановні лідери опозиційних партій. Я люблю прапори ваших партій, але їм тут не місце. Крутянські Герої загинули під синьо-жовтим прапором. Ваші прапори тут ні до чого. Під Крутами не маємо права виходити з прапорами, які свідчать, що ми не патріоти, а самолюби, амбітні вожді, які мріють про перемогу своєї партії, саме тоді, коли загибель загрожують Україні.

Закликаю вас об'єднатися, запропонувати єдиний список кандидатів на виборах до Верховної Ради не лише в мажоритарних округах, а й у загальнодержавному окрузі, єдиний список від усіх партій. Якщо ви цього не зробите, вибори програте, проклянуть вас покоління українців, яких ви віддасте в неволю прислужникам Москви. Коли ж ви нарешті зрозумієте, що в Україні немає жодних справжніх політичних партій, є лише виразники Малоросії, хахландії, і виразники самостійної, європейської України. Ви належите до цієї другої верстви народу і ваше щастя велике в тому, що вас підтримує більшість українського народу. Ваші прапори — знак боротьби між вами, але ваше вождівство гідке вашому народові.

Трагічна ситуація, в якій опинилася наша держава, постала не з ідеологічної боротьби між лідерами Помаранчевої революції, а з їх нездатності подолати взаємини між собою на основі підпорядкування одного вождя іншому. За часів Богдана Хмельницького були полковники молодші за нього. Але керувалися найвищою мудрістю патріота, яка наказує підпорядковувати свою силу і свій розум одному! Коли ви свої партійні прапори опустите, ви побачите того одного!

Слава майбутньому президентові України!
Слава Україні!

Виступ біля пам'ятника Героїв Крут (29.01.2012 р.).

Пам'ять Героїв Крут вшановано на місці легендарного бою



29 січня українська влада та громадськість вшанували пам'ять Героїв Крут на місці легендарного бою. Спільну панахиду на території Меморіального комплексу «Пам'яті Героїв Крут» на честь загиблих курсантів і студентів — захисників Української держави відправили Архієпископ Чернігівський і Ніжинський Української Православної Церкви Київського патріархату владика Євстратій, священики УПЦ КП та Української Греко-Католицької Церкви.

У заході взяли участь голова Чернігівської обласної державної адміністрації Володимир Хоменко, перший заступник голови обласної ради Іван Коробка. Спільно поклали квіти від обласної адміністрації, ради, Міністерства культури, політичних партій, громадських організацій, делегацій із областей України, районів Чернігівщини до Хреста пам'яті Героїв Крут, вшанували їхню пам'ять хвилиною мовчання.

На мітингу зачитали звернення Президента України Віктора Януковича, який підкреслив, що ця героїчна й водночас трагічна дата в історії нашої держави завжди нагадуватиме нам про велику відповідальність політичних і державних керівників за свої рішення.

На місці бою горіли поминальні свічки, лунали салюти з гармат і рушниць. Під звуки козацького маршу урочисто пройшли курсанти Чернігівсько-

го військового ліцею, Чернігівського юридичного коледжу та Львівського ліцею імені Героїв Крут.

По закінченні мітингу-реквієму присутні ознайомилися з Меморіалом пам'яті Героїв Крут, оглянули музейну експозицію, яка розміщена у вагонах початку ХХ століття на залізничній колії.

У Чернігові подвиг Героїв Крут вшанували в обласному філармонічному центрі, де відбувся концерт, у Ніжині виступила капела бандуристів імені Остапа Вересая обласного філармонічного центру.

Національно-демократичні сили вшанували пам'ять молодих героїв на місці бою.

Про значення подвигу Героїв Крут у боротьбі за незалежність України, про сучасні завдання української демокра-

тії говорили у своїх виступах на мітингу в Крутах перший заступник голови Української народної партії, народний депутат Іван Заєць, голова партії «За Україну», народний депутат В'ячеслав Кириленко, заступник голови політради партії «Наша Україна» Микола Оніщук, поет і громадський діяч, Герой України Дмитро Павличко, народний депутат Володимир Яворівський, голова ВО «Свобода» Олег Тягнибок, від Конгресу українських націоналістів — Степан Брацюнь, від Спілки офіцерів України — Євген Лупаков, від Партії захисників Вітчизни — Павло Барнацький, від білоруської опозиції — В'ячеслав Сівчик. Учасники мітингу ухвалили резолюцію — звернення до українського суспільства та влади.

3 РЕЗОЛЮЦІЇ мітингу національно-демократичних сил із нагоди 94-ї річниці бою під Крутами

Бій під Крутами — героїчна сторінка нашої історії. 29 січня 1918 року біля залізничної станції Крути молоді українські патріоти — курсанти військової школи ім. Б. Хмельницького, студенти Київського університету та гімназисти вступили у нерівний бій із шеститисячним більшовицьким військом і ціною власного життя зупинили хоч на кілька днів наступ армії М. Муравйова на Київ.

Сьогодні, згадуючи про Героїв Крут, ми розуміємо, що Україна потребує нових героїв-державників, які наведуть лад у своєму домі, відстоять національні, духовні, демократичні та соціальні цінності українського народу.

Учасники мітингу на честь пам'яті Героїв Крут вимагають від Президента, Кабінету Міністрів та владної більшості у Верховній Раді:

- перенести День захисника Вітчизни з 23 лютого на 29 січня;
- звільнити з посади міністра освіти, науки, сім'ї, молоді та спорту Д. Табачника за антиукраїнську діяльність;
- припинити закриття українських шкіл;
- повернути згадку про бій під Крутами як символ захисту Української Вітчизни до шкільних підручників з історії України.

Учасники мітингу звертаються до всіх громадян України — патріотів Вітчизни: ми всі разом повинні повернути життя у своїй країні до справжньої демократії, законності, національного і духовного розвитку.

Слава Україні! Слава Героїв Крут!

Вл. інф.



29 січня ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка спільно з національно-демократичними силами звершили традиційну ходу і провели поминальний мітинг на Аскольдовій могилі



Ілько ДУВАНСЬКИЙ

Роздуми про свято Злуки по-луганському

Як і кожного року, цьогоріч напередодні й у День Соборності України на Луганщині проведено низку заходів. З одного боку, це святкові акції, організовані структурами товариства “Просвіта” спільно з ідейно спорідненими громадськими організаціями. З другого боку — офіційні заходи, що нібито мали на меті показати “мудрість” чинного президента, який “об’єднав” державу через поєднання Дня Соборності та Дня Свободи, чим насправді вчергове довів своє повне незнання історичного процесу й нерозуміння суті сьогодення України. Нарешті, заходи за участю організацій на кшталт “Руського блоку” та найодіозніших політиків-регіоналів були відверто провокаційними, антиукраїнськими. Дехто з учасників, що приїхали з Росії, взагалі заявляли, що вони атеїсти і “в церковні свята не граються” (маючи на увазі День Соборності).

Серед акцій, проведених до свята Злуки просвітянами Луганщини (а вони відбулися практично в кожному районі й місті області), слід відзначити лекції очільників обласного об’єднання “Просвіти” Володимира Семистяга та Юрія Кисельова для школярів найдавнішого козацького Кам’янобрідського району Луганська в обласному краєзнавчому музеї. У просвітянському приміщенні Українсько-канадського центру “Відродження” проведено форум “Криза демократії в Україні. Позиції громадянського суспільства”, учасники якого порівняли нинішній стан українського суспільства з ідеалами, накресленими твоярами Акту Злуки. У тому ж приміщенні обласне об’єднання “Просвіти” організувало урочистості за участю учнівських колективів чотирьох луганських шкіл, що представляли кожен адміністра-



тивний район міста. Діти представили різдвяні програми з вертепами, за що від лідерів “Просвіти” й інших національно-патріотичних організацій вони та їхні керівники одержали нагороди. З просвітянської зали свято органічно перемістилося на головний майдан обласного центру, де відбувся мітинг. Слово від обласного об’єднання “Просвіти” виголосили активісти Юрій Кисельов, Ірина Магрицька, Олександр Антонов, Олександр Кобзев, Валентин Ткалич та інші. Грандіозне козацько-просвітянське музичне свято, організоване “Східним козацьким військом

України” (отаман — Сергій Борисенко) та обласним просвітянським об’єднанням (голова — Володимир Семистяга), провели у Стаханові. Впродовж семи годин тривав фестиваль української пісні, на якому лунали українські патріотичні пісні, що було ще нечуванем і небаченем у цьому шахтарському місті. У пісенному фестивалі-конкурсі взяли участь 11 колективів художньої самодіяльності та 24 солісти з різних куточків Луганщини.

На противагу проведеним із щирим патріотичним піднесенням просвітянським заходам, луганські обласна й міська

влада, як звичайно, обмежилися рутинно-офіційними “відмашками”. Прикладами можуть бути і “круглий стіл”, що відбувся 18 січня в Луганському міськвиконкомі, в ході якого представники антиукраїнських сил заявляли, що ніякої України взагалі немає, а речник Партії регіонів завів уже звичну “платівку” про “неперевершену мудрість вождя й учителя “народа України” Януковича. Якби цим мудрагелям не дали гідної відповіді просвітяни Володимир Семистяга, Ірина Магрицька, Володимир Литвин, Всеволод Филімоненко та інші, захід можна було б вважати антидержавницьким. Свято у приміщенні обласного українського музично-драматичного театру, як завжди, було проведено на два дні раніше й “ознаменоване” черговим російськомовним виступом голови облдержадміністрації. Задля справедливості слід зазначити, що на святі прозвучали й чудові виступи луганських артистів-просвітян Олександра Морозова, Тетяни Пліс та Івана Шербула. Всі концертні номери виконані державною мовою.

І вже зовсім по-блюзнірському “святкову” програму було “доповнено” візитом до Луганська відомого депутата-регіонала Колесніченка, який представляв сумнозвісний пасквіль В. Поліщука “Злочини ОУН-УПА”, спеціально перекладений російською для донбаського обивателя. До участі в цьому “заході” було заангажовано луганських бібліотекарів, молодих депутатів області, заїжджому гостю надали телеканал ЛКТ і обласне радіо.

Ці та інші громадсько-політичні заходи, що відбулися на Луганщині, яскраво засвідчили, що, лише демонструючи свою силу і згуртованість, українські патріоти здатні протистояти наступу “регіональних” та інших антиукраїнських сил. І в цьому сьогодні, мабуть, і є наша Соборність.

«Соборний дзвін» у Білій Церкві

Надія КИР’ЯН
Фото автора

За ініціативою місцевих просвітян (керівник — Володимир Іванців) вісім років тому в Білій Церкві започатковано поетичний фестиваль “Соборний дзвін”. Його мета — утвердження ідеалів Соборності України художнім словом. Захід проведено завдяки Білоцерківським міським і Київським обласним організаціям ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка і Національної спілки письменників України та Білоцерківській міській раді. Заступник міського голови Микола Антонюк від імені Білоцерківської влади привітав учасників фестивалю. Голова Київської обласної організації НСПУ Анатолій Гай вручив Володимирі Іванціву Почесну відзнаку Національної спілки письменників України. Говорили про єднання різних регіонів України, читали нові поезії Василь Клічак, Галина Гай, Тетяна-Таїна Братченко, Анатолій Кульчицький, Володимир Дідківський та інші майстри слова.

Гість фестивалю, лауреат багатьох літературних премій Всеволод Ткаченко передав вітання від творчого об’єднання секції перекладачів Київської організації НСПУ, яку очолює, презентував книжку “Сад божественних поезій. Тисячоліття французької лю-

бовної лірики”, яка нещодавно вийшла у Видавничому Центрі “Просвіта”. В антології — лірика XI—XIX століть поетів Франції та інших франкомовних країн (Бельгії, Швейцарії тощо). Вийшов перший том, готується другий. “Це наш із “Просвітою” подарунок для української молоді, щоб вона вчилася кохати, набувала досвіду, створювала справжні родини”, — розповів пан Всеволод.

Цікавий досвід Франції, яка має двісті років державності, у вирішенні мовного питання: там також були різні думки з цього приводу. Але потужні поети П’єр Ронсар і його Плеяда та інші писали французькою свої видатні твори. Це був той сильний аргумент, який переконав королівський двір, що треба перейти на народну мову і відмовитися від штучної, яка прийшла до них із Риму. (У Франції певний час державною мовою була латина.) Показово, що навіть сам кардинал Ришельє, на запитання “Скільки мов у нас повинно бути в державі?”, відповідав: “А скільки в нас королів? Один. Значить і державна мова одна”. Правителі Франції збагнули, що треба мати сильну, потужну європейську державу, а єдина державна мова цьому сприяє. До речі, серед 42-х європейських країн переважна більшість мають одну державну мову. Так повинно бути і в нас. Українська мова консолідує, це гарант соборності українських земель.

Всеволод Ткаченко прочитав кілька перекладів із книжки. На вечорі виступили професійні музиканти й учні Білоцерківських музичних шкіл.

Під час фестивалю відбулися різноманітні заходи у школах, ліцеях, бібліотеках, клубах, на радіо, серед яких найцікавіші: конкурс читців поезій Василя Стуса для школярів і студентів, презентація книжки Володимира Підпалого “Золоті джмелі” та спогадів про поета “Пішов у дорогу за ластівками” за участю його дружини Ніли Підпалої, ювілейний вечір поетеси Ніни Опанасенко, демонстрація телефільмів “Лицар духа” (спогади про Віктора Міняйла) та “Діалог з Віктором Міняйлом” (розмова письменника з Василем Герасим’юком), літературно-музичний вечір “Дзвени, бандуро!” за участю кобзаря Олександра Мусійця.

Приємно, що серед учасників свята багато молоді, а отже, зміна просвітянам підрастає.

Мітинг у Харкові



День Соборності відзначили і харківські просвітяни та представники національно-демократичних партій і громадських організацій. Після мітингу поклали квіти до пам’ятника Тарасові Шевченку, потім провели заходи біля Качанівської колонії





Гарет Джоунз



Уолтер Дюранті



Джеймс Мейс

невдовзі виявиться, назустріч власній лихій долі. Його викрали за таємничих обставин і вбили в Китаї “бандити”, нібито не домігшись бажаного викупу. Це сталося за день до того, як йому виповнилося 30 років.

Таємницю його загибелі й досі не розкрито. Та є опосередковані свідчення того, що за цим злочиним стоїть НКВС, який люто ненавидів британського журналіста. Серед них і той, що в останню у своєму житті подорож він поїхав на автівці, яка належала німецькій компанії *Wostswag*, що дахувалася НКВС. Тож довга рука сталінської каральної політичної поліції дотяглася до Гарета Джоунза аж он куди. Існує й інша версія. Можливо, то було справою рук японських окупантів, які боялися, щоб британський журналіст не розповів світові правду про маріонеткову державу Манчжоу-го, яку вони створювали.

Загадка гіркого зізнання

Майже через 70 років після цієї трагічної події найвидатніший дослідник Голодомору Джеймс Мейс напише статтю, в якій порівняє своє життя з історією Гарета Джоунза і дійде висновку, що вони “чимось схожі”.

Американець Мейс, у жилах якого текла кров індіанця племені черокі, сприйняв трагедію українців як біль власного народу. У першій половині XIX століття його предки, виселені з рідних країв, пройшли “Дорогою сліз”, чимало з них загинуло від голоду, холоду і хвороб. Тож він більше, ніж будь-хто інший, зробив для розкриття світові правди про Великий голод в Україні 1932—1933 років і для її осмислення. Мейс здійснив унікальний проект усної історії, був фактичним співавтором найвідомішої книги про Голодомор *Harvest of Sorrow* (“Жнива скорботи”) і став виконавчим директором створеної у 1980-х роках на вимогу діаспори у США Конгресово-президентської Комісії з дослідження Голоду в Україні. В останній період свого життя він розробив концепцію постгеноцидного суспільства. (Яскрава зірка Джеймса Мейса.mht) Йому ж належить ідея “Запали свічку пам’яті!”.

Свого часу за розкриття правди Гарет Джоунз став жертвою остракізму тодішнього західного

істеблшменту, який виявляв симпатії до сталінського режиму. Подібно до цього, Джеймс Мейс зазнав шалених цькувань з боку українофобів від радянології і навіть звинувачень у тому, що він виправдовує “колаборантів” нацистів. Двері науково-дослідницьких закладів Америки наглухо зачинилися перед видатним ученим і громадським діячем. В Америці він виявився чужим серед своїх. В Україні, куди приїхав сповнений великих сподівань, опинився чужим серед тих, кого вважав своїми. Не можна сказати, що Україна відповіла йому взаємною повагою, на яку він заслуговував. Влада виявила повну байдужість до мрії його життя, яку йому так і не вдалося здійснити, — створити світовий центр з дослідження Голоду-Геноциду. А комуністи, ненавидячи його за правду, постійно цькували Джеймса Мейса. У програмі “Я так думаю” на телеканалі 1+1 група підтримки червоних злостиво вигукувала “*Yankee go home!*”. Йому не дали спокою навіть після смерті. А червоний голова комітету ВР у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів війни Петро Цибенко назвав доктора Мейса “голодовим фантасером”, якого нібито терміново виписали з Америки “для порятунку підмоценого іміджу помаранчевої команди”. Насправді ж у той час Мейса вже не було на цьому світі, його на сповнення заповіту поховали “в Україні милій”. Тоді ж у Верховній Раді комуністи поширювали буклет “*Миф о Голодоморе. Изобретение манипуляторов сознания*”. Здавалося, що в незалежну Україну повернувся 30-ті роки.

Між амнезією та духовним відродженням

У прощальній статті, опублікованій у квітні 1933 року після останньої поїздки в СРСР в *Daily Express*, Гарет Джоунз писав: “Найбільший злочин, в якому винен радянський режим, — це знищення селянства. Від шести до семи мільйонів заможніших селян вигнали з їхніх домівок. Так само жорстоко ставилися до інших селян. У них відібрали землю та домашню худобу і прирекли на становище безземельних рабів”.

У 30-ті роки поняття “штучний голод” (*The Man-Made Famine*) щодо подій в Україні на Заході, окрім у свідомості діаспори,

яка знала про реальний стан речей і найбільше вболівала за долю своїх співвітчизників, не існувало. Джоунз зробив слово “голод” синонімами сталінського режиму та його курсу колективізації.

До ухвалення Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього лишалося ще півтора десятиліття. Та живі розповіді британського журналіста про масовий голод в Україні, нагадування про нього на інших етнічно українських землях по суті викривали його геноцидний характер. Вони стали одним із наріжних каменів для ключового висновку американської Комісії з дослідження голоду в Україні: “*Сталін і його оточення вчинили у 1932—1933 роках геноцид проти українців*”. Ухвалений на рівні законодавчого органу провідної демократичної держави світу, він поклав початок широкому визнанню одного з найбільших злочинів комуністичного режиму. Це стосується й наддніпрянської України, де на поняття “Голодомор” і “Геноцид” упродовж десятиліть було накладено табу.

Усвідомлення трагедії в незалежній Україні виявилось повільним і складним процесом через відвертий і замаскований спротив. Не випадково доповідь Комісії, головним автором якої був Джеймс Мейс, разом з ініційованим ним проектом усної історії вийшла друком тільки через два десятиліття після того, як її було опубліковано у Державному видавництві у Вашингтоні. (*Великий голод в Україні 1932—1933 роки. Київ Видавничий дім “Киево-Могилянська академія”, 2008. Том IV*). Прикметно, що це сталося за сприяння посольства США в Україні. У помаранчевої влади, що постійно проголошувала свою прихильність до національної ідеї, не знайшлося на це коштів. Навіть доповідь, з якою Джеймс Мейс виступив 1982 року у Тель-Авіві на Міжнародній конференції з Голокосту та Геноциду, вперше серед західних вчених кваліфікувавши український голод як геноцидний акт, вдалося опублікувати тільки через чверть століття. *Український історичний журнал, 1*2007. Мейс Джеймс. Штучний голод 1933 р. в радянській Україні: що сталося й чому? (Публікація А. Ф. Сидорука). Стор. 185—200*. А більшість англомовних

статей Джеймса Мейса й досі лишаються недоступними українському читачеві.

Тим часом багату журналістську спадщину Гарета Джоунза, ретельно зібрану його племінницею Маргарет Сіріол Коллі та її сином Найджелом Коллі, не опубліковано українською мовою бодай частково. Дякувати режисеру Сергію Буковському за створений 2008 року талановитий фільм “*Живи*”, однією з сюжетних ліній якого є розповідь про вайльського журналіста і його ризиковану подорож Україною. Та ця стрічка, відзначена нагородами на міжнародних кінофестивалях, й досі не дійшла до масового глядача в Україні.

Коли наддніпрянська Україна не в силі була розтулити напівмертві вуста, а прагнення діаспори розповісти світові про страждання своїх співвітчизників розбивалися об мур байдужості сталінського режиму і лібералів Заходу, Гарет Джоунз перший підняв завісу над старанно приховуваною національною трагедією. Його духовний спадкоємець Джеймс Мейс став речником української діаспори, яка, інтегрувавшись у демократичне суспільство, поклатла початок утвердженню історичної правди й справедливості. У кожній епохи є два полюси — правди та шляхетності й брехні та нищості. У кожній епохи є свій Гарет Джоунз чи свій Джеймс Мейс. Такі як вони ніколи не бувають у більшості. Зате є сонмище дюранті. Різних калібрів й однакових на моральні мірки.

Стосовно Дюранті я можу лише повторити те, що говорив свого часу в інтерв’ю *The Ukrainian Weekly*: “*Було б найкраще, якби Пулітцерівський комітет відібрав нагороду в Уолтера Дюранті та віддав її Гарету Джоунзу — британському журналісту, котрий 1933 року тасмно подорожував по лівобережній Україні і як свідок страхити писав для британської преси репортажі, що їх у той час ніхто не сприймав серйозно*”. (*Ukraine’s Famine researchers say Duranty’s Pulitzer should be revoked (09-07-03).mht*)

Цю ідею, яка належить Маргарет Сіріол Коллі, вона висловила у листі, надісланому у червні 2003 року Пулітцерівському комітету. Вона пропонувала позбавити Уолтера Дюранті престиж-

ної премії не тільки за фальсифікацію “*п’ятирічки колективізації*”, а й “*за повне нехтування журналістською чесністю*”, “*за огидне публічне очорнення правдивих статей її дядька*”. Замість цього Маргарет порушила питання про посмертне відзначення премією Гарета Джоунза “*за його мужнє й правдиве викриття у світі радянського Геноциду-Голоду 1933 року та у сприянні тим самим вшануванню пам’яті беззахисних жертв сталінської жорстокості*”.

Українці найперші мали б підтримати цю справедливую вимогу. Щоправда, нині, коли в країні, всупереч ухвалену ВР Закону “*Про Голодомор 1932—1933 років в Україні*” відбувся акт самозречення національної пам’яті на президентському рівні, це питання не на часі. Воно

може знову постати тільки у тому разі, якщо на берегах Дніпра відбудуться позитивні зміни і наддніпрянська Україна, зрештою, зможе об’єднати свої зусилля з діаспорою у досягненні справедливої мети.

Чи рятувати професійну честь у сумнівний спосіб, чи змити ганебну пляму зі своєї репутації за присудження престижної Пулітцерівської премії рекордсмену з брехні в американській журналістиці — це питання професійної етики для *The New York Times*, що вважає себе солідним виданням і насправді таким є.

Для світового українства, яке, всупереч усім перешкодам і несприятливим обставинам, має відчутти себе єдиним цілим задля створення незалежної, демократичної держави, набагато важливіше інше — відроджувати генетичну пам’ять. Знання та осмислення духовної спадщини Гарета Джоунза і Джеймса Мейса — це її невід’ємна частка.

P. S. Поштовхом до написання цієї статті став нарис Джеймса Мейса *The Tale of Two Journalists. Walter Duranty, Gareth Jones, and the Pulitzer Prize. Day and Eternity of James Mace. Published by Ukrainian Press Ltd Kyiv — 2005, pp. 73-83*. Підгрунттям — багатий фактаж, що міститься на сайті <http://www.garethjones.org/index.htm>. Мені спало на думку ввести у драматичну колізію третю ключову особу, яку я знав особисто і назвав в одній зі статей “*американцем, який став українцем*”. (*Україна Молода. Американець, який став українцем.mht*)

Найважливішою була діяльність Джеймса Мейса у 1986—1990 роках як виконавчого директора американської конгресово-президентської Комісії. Джеймс Мейс, 60-ті роковини від дня народження якого припадають на початок наступного року, не міг цього зробити з почуття особистої скромності, обійшовшись одним штрихом.

Автор висловлює вдячність Найджелу Коллі та Маргарет Сіріол Коллі (посмертно), без яких написання цієї статті було б неможливим.

Статтю передруковано з сайта Media Sapiens (проект ГО “Телекритика”) (Джоунз, Мейс і Дюранті: що в їхніх іменах? Медіаграмотність.mht).



«Доктор Пі»: експеримент над суспільством

Найгучніша афера нашої держави — скандальна історія “Доктора Пі”, — Андрія Слюсарчука. Викриття так званого “професора”, “доктора медичних наук”, “видатного нейрохірурга”, “генія можливостей людського мозку”, лауреата Державної премії України 2011 року в галузі освіти вихлюпнуло назовні весь бруд, яким, на жаль, переповнене наше хворе суспільство.

Петро АНТОНЕНКО

Власне, Слюсарчуків двоє. Перший — медичний і загалом науковий геній, із вагомими дипломами, при солідних посадах, котрий, на думку багатьох аналітиків, міг би спокійно таким і залишатися, якби не зазіхнув на одну з найвищих відзнак держави. Як же не мати цих звань і посад із такою біографією? Ось версія самого Слюсарчука.

Народився 1971 року у Вінниці. Батьки — професори медицини, мати — педіатр, батько — кардіохірург. Обое загинули в автотатастрофі, коли Андрій якраз закінчував школу, а закінчив її вундеркінд у 9 років. У 12 років за протекцією видатного науковця, академіка Чазова вступає до Московського медичного інституту (нині університет) ім. Пирогова. У 18 років, по закінченні інституту, стає аспірантом, навіть без проходження інтернатури. За півтора року написав і захистив дисертацію кандидата медичних наук. Продовжує навчання в Московській медичній академії, де отримує вчене звання доцента. Вступає ще й у Санкт-Петербурзький університет, курс навчання в якому пройшов за один рік. Вступає в клінічну докторантуру Російського медуніверситету, де отримує звання професора. Захищає дисертацію доктора наук у сфері нейропсихології та нейропсихохірургії (тема дисертації закрита). Ще під час навчання працює лікарем-нейрохірургом. Потім повертається в Україну, де викладає психологію у Львівському політехнічному університеті. Одночасно починає демонструвати неймовірні рекорди можливостей людської пам'яті. Зокрема виграв у шахи в найсильнішої шахової комп'ютерної програми планети, а в червні 2009 року встановив світовий рекорд із запам'ятовування геометричного “числа Пі”. Як відомо, це число (відношення довжини кола до його діаметра) $\approx 3,14$, його точної величини не існує, після коми йде нескінченна кількість цифр. Так-от, Слюсарчук встановлює рекорд, запам'ятавши 30 мільйонів (!) цифр після коми. Досі рекорд належав китайцеві Лю Чао — 67890 цифр.

У червні 2009 року Президент України Віктор Ющенко зустрічався зі Слюсарчуком, привітав його із встановленням світового рекорду. Глава держави приймає рішення створити в Україні Інститут мозку і його директором призначити Слюсарчука. (І хоча до створення закладу так і не дійшло, але важливий сам факт прийняття такого рішення). І на решті, так би мовити, вінець кар'єри: Президент України Віктор Янукович своїм Указом призначає Андрієві Слюсарчуку Державну премію України в галузі освіти за 2011 рік за цикл робіт “Комплекс освітніх інформаційних технологій подання, запам'ятовування та опрацювання надвеликих об'єктів інформації в

процесі навчання” (у складі колективу).

Погодьтеся, гарна біографія...

А тепер дещо інший Андрій Слюсарчук. Цю біографію встановили розслідування українських журналістів, насамперед із львівської газети “Експрес”, вона зафіксована ще у 90-х у матеріалах міліції, які не доступні широкому загалу. Почалося з того, що газета “Експрес” торік вирішила взяти інтерв'ю у “генія”: треба ж розповісти, які видатні земляки живуть і працюють у Львові. Але під час детального знайомства з “професором і доктором”, журналісти виявили неймовірні речі. І не так важливо, що спиритного героя звинуватили у містифікації його фантастичних рекордів: ну, поглузував чоловік над усіма, хіба мало нині фальшивих сенсацій. Але стало відомо про результати лікарської діяльності Слюсарчука, а це вже злочинна трагедія. Жертви цього лікування, які раніше соромилися говорити правду чи, може, їм “радили” цього не робити, розповіли багато чого. Дехто вже й не міг розповісти сам: за останніми даними газети, на сьогодні виявлено 12 випадків смерті пацієнтів “доктора”. Так з'явилася інша біографія. Андрія Слюсарчука його мати, на той час 21-річна мешканка Житомира, людина без освіти, покинула ще в пологовому будинку, відмовившись від дитини. Хто саме батько хлопчика, вона не знала. Після дитбудинку Андрій жив і навчався у Бердичівській спеціальній школі-інтернаті для сиріт (селище Гришківці). У 1987—1988 роках, тобто тоді, коли Слюсарчук-2 “штурмував вершини наук” у російських університетах, реальні Слюсарчук навчався у профтехучилищі в Козятині на Вінниччині, здобуваючи спеціальність штукатура. Потім його перевели на навчання у профтехучилище Червонограда на Львівщині, вже за фахом шевця, де той здобув кваліфікацію помічника майстра. Професії штукатура чи шевця хлопцю явно не імпонували, тому на початку 90-х він несподівано намагається влаштуватися в лікарню Новояворівська на Львівщині... нейрохірургом. Тут йому відмовили. Врешті, Слюсарчук зайнявся медичною практикою самотужки. 1996 року Жидачівське районне відділення міліції (Львівщина) порушило проти нього кримінальну справу за підозрою у шахрайстві, яку згодом закрили. Подібну справу пізніше закрила прокуратура Франківського району Львова.

Із 2003 року біографії обох Слюсарчуків нарешті об'єднуються. Він 2003—2006 рр. викладає у Львівській політехніці. Правда, мешкаючи в гуртожитку ВНЗ, продовжує “медичну практику”, вимагаючи величезні гроші у студентів за поставлені ним же “діагнози”, продаючи заборонені медпрепарати й “ліки”, як запевняв, “власного виробництва”. З березня 2006 року Слюсарчук доцент Львівського дер-

жавного інституту новітніх технологій і управління, за кілька місяців він — професор ВНЗ.

Зреагувавши на численні викривальні матеріали в ЗМІ, і не лише у згаданій газеті, а й інших виданнях, на кількох телеканалах, у листопаді 2011 року міліція заарештує Андрія Слюсарчука в Києві та доставляє до Львова. Проти нього порушено дві кримінальні справи: за підробку документів і шахрайство.

Та крапки розставляти зарано. Надто вражає ця історія навіть у наш дивовижний час. Дуже багато запитань. Ось лише головні з них. Чи будуть названі всі жертви Слюсарчука? Чи отримає він адекватне покарання? Хто покровителі цього чоловіка?

Ці болючі питання нашого суспільства обговорювали днями учасники круглого столу в столичному Інституті Горшеніна. Серед експертів медики, юристи, правоохоронці, журналісти.

Передовсім порушили питання про кваліфікацію діянь Слюсарчука. Звісно, це компетенція правоохоронних органів, а потім — суду, до виroku якого юридично не можна називати Слюсарчука навіть дрібним аферистом чи шахраєм, а вбивцею й поготів. Але учасники обговорення зазначили, що порушення двох кримінальних справ за порівняно не тяжкі діяння недостатньо.

Ось що сказав віце-президент Асоціації юристів України Олексій Резніков: “Незаконна лікарська діяльність. Доведення до вбивства, умисне убивство, убивство з необережності. Незаконне проведення медико-біологічних, психологічних дослідів над людьми, якщо це створює небезпеку для них. Незаконне введення наркотичних, психотропних засобів в організм іншої людини? Чому не говорять про ці статті Кримінального кодексу?”

Учасник обговорення, експерт Генерального прокурора України Микола Обиход: “Чому кваліфікується лише шахрайство і підробка документів? Думаю, під час слідства пред'являть інші звинувачення, зокрема вбивство з обтяжувальними обставинами, за що передбачено покарання аж до довічного ув'язнення”.

Експерти побоюються, щоб справу не “зам'яли”, і ці побоювання не випадкові. Микола Обиход нагадав, що дві кримінальні справи, порушені ще на початку “медичної діяльності” Слюсарчука, вже закриті. До чого це призвело? Але головне питання — хто, коли і як сприяв Слюсарчукові, а це посадовці державних структур: медики, правоохоронці. Тому справу треба передати для розслідування Генеральній прокуратурі, адже держслужбовці — саме її профіль.

Олексій Резніков порадив усім потерпілим подавати судові позови до лікарень. Зокрема позови мають подати родичі людей, які померли від такого “лікування”.



А. Слюсарчук і його покровитель А. Кашпіровський

Питання відповідальності медиків, керівників медичних закладів одне з ключових.

Говорить учасник дискусії, президент Асоціації психіатрів України, колишній дисидент і політ'язень Семен Глузман: “Для лікарів не секрет, що “великий нейрохірург” Слюсарчук насправді таким не є... В Україні чимало лікарів, рівень знань яких — як у Слюсарчука, але у них є медичні дипломи і навіть докторські дисертації. І ми ще зіштовхнемося з багатьма слюсарчуками”.

Заслужений лікар України, доктор медичних наук Ольга Богомолець: “Є законодавство, якого мають дотримуватися в кожній лікарні. І те, що людину без медичної освіти допустили до операційного столу, — пряме порушення, за яке мають відповідати керівники медичних закладів. Очевидно, такі вказівки вони отримали згори”. О. Резніков зазначив, що є факти, коли керівники деяких лікарень протистояли цим дзвінкам і вказівкам “згори”.

Газета “Експрес” присвятила окрему публікацію цій темі: “Таємні покровителі “Доктора Пі” (число від 24.11.2011 р.). Список покровителів починається з В. Пасічника, професора Львівської політехніки, доктора наук, депутата міськради, члена Партії регіонів. Далі йдуть численні покровителі на різних шаблях освіти й медицини. Рівень іноди вражає.

Окрема сторінка — міністр Дмитро Табачник, який 27 травня 2011 року особисто підписав листа-довідку Татарину Б., заступнику прокурора Львівської області. Міністр підписався під тим, що “Слюсарчук навчався у Російському державному університеті з 1985 по 1991 рік... У цей час Слюсарчук протирвав штани у двох українських ПТУ... А 17 червня 2010 року він поставив свій підпис на атестаті Слюсарчука як “професора кафедри нейрохірургії”, вже не як міністр, а як голова Атестаційної комісії. А це вже — пряма відповідальність”, — зазначено в публікації.

Міністр і Міністерство по сьогодні (!) пояснюють титули і посади Слюсарчука документами, які видані в Росії. Хоча це легко спростували журналісти, які привезли з Москви офіційний документ — довідку того ж Московського медичного університету, що “студент Слюсарчук” взагалі тут не вчився, що вже тоді го-

ворити про диплом лікаря. Невже нашому Міністерству важко було витребувати такий документ? До речі, його легко могли б отримати і правоохоронці.

Прикро, що серед високих покровителів і посадовців попередньої влади. Газета пише: “Поліщук Микола. Екс-міністр охорони здоров'я. Взяв на роботу на кафедру нейрохірургії. Сьогодні каже, що зробив це під тиском “дуже високопоставленої людини”. Просте запитання: хто ж це може телефонувати, тиснути на міністра Уряду держави? Утім, при попередній владі Слюсарчук отримав від покровителів ще й посаду “радник першого віцепрем'єр-міністра”. Так що не тільки регіоналами пасічниками й табачниками багата ця скандальна історія.

Окрема тема щодо покровительства — А. Кашпіровський. Саме його Слюсарчук називає своїм учителем, другом. А Кашпіровський скромно зачислив Слюсарчука в трійку найбільших геніїв людства, принаймні в науці, медицині. Арістотель, Авіценна, Ейнштейн у цю трійку не потрапили. Саме Кашпіровський лобіював створення Інституту мозку “під Слюсарчука”, і цілком можливо, що Кашпіровський допомагав Слюсарчукові і в Росії. І взагалі в цій дивній історії далеко не останній саме російський слід.

Як таке могло бути? На це питання відповіла Ольга Богомолець: “Те, що чинив Слюсарчук, то величезний і зухвалий експеримент над нашим суспільством, мета якого — продемонструвати, що ще можна витворити у цьому суспільстві? Виявляється, багато що. А підґрунтя цьому — страх, який є в генах людей, страх, закладений ще 1917 року, 1937-го. Страх мати і відстояти свою позицію, коли тобі лунає дзвінок “згори”.

Абсолютно вірно. Додамо ще одне підґрунтя цього експерименту: загальне здоров'я нації, зокрема психічне. Пацієнтами Слюсарчука ставали люди, що вже не вірили в можливість нашої медицини, котрих не врятували “цілителі”. У нас досі велику увагу приділяють містичному, сенсаційному, саме тому звичайні фальсифікації-“рекорди” Слюсарчука так впливали на пересічних громадян.

Для владоможців взагалі найкраще, коли громадяни думають якнайменше, а вірять у пропоноване якнайбільше. Зокрема і в геніїв “Пі”.



Єднаймося під прапором мови

Хто шукає інформацію в Інтернеті, той 21 січня міг зауважити, як багато повідомлень з'явилося на різних сайтах про подію, яка начебто на перший погляд є рядовою у нашому буремному сьогоденні. Але це тільки на перший погляд. Говорю про загальноукраїнський етап XII міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика, який фактично підводить ризик під черговим мовним марафоном і вважається заключним.

Світлана КОРОНЕНКО

Що це за конкурс, хто його проводить і навіщо він потрібен — запитання, на які в Україні вже може відповісти, здається, кожен, хто хоча б трохи читає газети, дивиться телевізор, — настільки велика популярність Яцикового конкурсу серед молоді й не лише серед неї. Якщо ж хтось із читачів ще не знає, що це за проект, то нагадаю. Міжнародний конкурс з української мови започаткував 12 років тому український бізнесмен, відомий громадський діяч із Канади Петро Яцик. Саме цей унікальний чоловік дав кошти на проведення першого конкурсу знавців рідної мови, у якому тоді взяло участь понад 200 тисяч юних українців. Цей проект був настільки популярним, що Яцик назвав його найуспішнішим з усіх, які він створював за все своє життя. Але того ж року, напередодні другого конкурсу, Петро Яцик помер. І відтоді Ліга українських меценатів на чолі з президентом Володимиром Загорієм опікуються цим мовним турніром, у такий спосіб виконуючи ту функцію в нашій державі, яку мала б виконувати сама держава, — обороняють державну мову в Україні. А ще конкурс популяризує нашу мову у світі, алже у ньому бере участь молодь нашої діаспори майже з 30 країн світу.

XII конкурс з української мо-

ви імені Петра Яцика, зрештою, як і XI, розпочинався непросто. Важко собі навіть уявити, аби в будь-якій іншій цивілізованій країні один — навіть високопоставлений — чиновник міг так гальмувати націєтворчий проект, у якому беруть участь мільйони школярів і студентів. Цьогоріч майже до самого старту, який традиційно припадає на 9 листопада, День української писемності та мови, не було наказу міністра, аж поки під тиском громадськості не з'явився міністерський лист до освітян — і аж тоді конкурс масово стартував по всій Україні. Відбулися шкільний, міський, обласний і ось нині — всеукраїнський його етапи. У кожній області, у кожному місті, у кожному селі, у кожній школі мільйони школярів і студентів долучилися до потужного мовного марафону, і хоч на фінішу пряму вийдуть одиниці, але головне те, що мовний конкурс перетворився на потужний рух молоді, яка хоче говорити рідною мовою, шанує її і в такий спосіб обороняє від знищення.

За час існування конкурсу я побувала в різних кутках України і на його відкритті, і на різних етапах. Неодноразово доводилося бувати й на загальноукраїнських змаганнях. Традиційно це кінець січня, субота. Саме на цей період припадають і найбільші сніги, й найлютіші морози. Інко-

ли школярі не можуть доїхати з віддалених сіл до міста. Але попри доволі несприятливі погодні умови переможці районного етапу щороку з'їжджаються цього дня до кожного обласного центру, аби написати конкурсну роботу. А перед написанням або відразу після нього (кожна область обирає це сама) відбуваються нагородження переможців обласного етапу: чи в театрі, чи в палаці дітей і юнацтва, чи в престижній школі, гімназії. Традиційно це 27 школярів — від 3 до 11 класів і 15 студентів у п'яти рівнях акредитації.

...Місто зустріло нас морозом і снігами, але журналістів у Тернопільському прес-клубі було чимало. І серед найрізноманітніших запитань до гостей — секретаря Національної спілки письменників України, голови Координаційної ради конкурсу з української мови ім. П. Яцика, виконавчого директора Ліги українських меценатів Михайла Слабошпицького, головного редактора журналу “Золота пектораль” Володимира Погорецького і заступника головного редактора газети “Літературна Україна” Станіслава Бондаренка, лєвова частка все ж стосувалася саме перебігу XII конкурсу з української мови імені Петра Яцика і подальшої долі цього проекту, а також мовної ситуації в державі. Для журналістів ця зустріч була нас-



тільки знаковою і цікавою, що окрім друкованих матеріалів у пресі, на сайті “Провсе” представили відеозвіт цієї зустрічі, тож кожен може його не тільки прослухати, а й переглянути.

Наступного дня в Тернопільській українській гімназії імені Івана Франка відбулася церемонія нагородження переможців обласного етапу конкурсу та відзначення викладачів-науківців, які підготували учнів і студентів до участі в цьому заході. Церемонію нагородження провели виконавчий директор Ліги українських меценатів Михайло Слабошпицький і начальник управління освіти й науки Тернопільської державної адміністрації Іван Запорожан. Михайло Слабошпицький наголосив, що попри певні колізії з XII конкурсом, сьогодні мовний марафон має відчутну підтримку Адміністрації Президента, що нарешті представники Адміністрації поставили в свідомості деяких керівників все на місце, пояснивши, що не можна робити щось за принци-

пом або-або, тобто відмінити конкурс ім. П. Яцика і замінити його на конкурс ім. Т. Шевченка. Окрім того, конкурс нині відбувається в багатьох країнах світу і хоч стан з українською мовою в Китаї чи Швеції не впливає на стан української мови в Україні, але це свідчення того, що ми можемо єднатися під прапором української мови.

Знаково, що впродовж усіх років до конкурсу приєднувалися меценати. У Тернополі також знайшовся меценат — народний депутат України Василь Деревлянич, який дав кошти на бібліотечки для трьох одинадцятикласників.

Після урочистої церемонії нагородження 42 члени обласної команди конкурсанти пішли виконувати завдання фінального етапу мовного турніру.

Зараз до Києва з усіх областей держави привезли майже півтори тисячі конкурсних робіт, аби поважне журі на чолі з директором Павлом Гриценком їх перевірило і визначило найкращих.

Валентина СИДОРУК, голова “Просвіти” м. Іллічівська, лауреат Міжнародної премії ім. Валентина Михайлюка

Усе найкраще — дітям?

но по полицях, названо результати досліджень, охарактеризовано наше сьогодення, без чого, ясна річ, не можна говорити про важелі впливу на ситуацію. Реальність просто вимагає від нас ДІЯТИ! За 2011 рік на Одещині вкоротили собі віку 650 осіб. Із них кожна п'ята — дитина.

Так яку ж характеристику нашого розбурханого суспільства дають науковці, педагоги, представники правоохоронних органів?

Насамперед — поглиблення диференціації суспільства. А чим більша різниця між суспільними шарами, тим гірше психічне здоров'я людини. Нам важко, а дітям ще важче. Що робити? Куди йти? А головне — нащо? Так формується кволла людина зі слабкою імунною системою (фізично, психічно, емоційно). Індивідуалізм, конкурентність дуже високі. Сьогодні стрімко змінюється система цінностей. Ламаються стереотипи, хитаються переконання, кожен намагається знайти своє місце “на цьому святі життя”. Перемоги, розчарування... У цій борні немає часу поговорити з власною дитиною. І якщо малі ще допікають нам своїми “чому?”, то підліток уже звик “не морочити голови” вам. Його вже не так легко розговорити, якщо ви раптом дізнаєтеся про неприємні подробиці його життя. Він звик жити без вашої “моралі”. Для нього набагато важливіше зараз, що скаже якийсь Вітька чи Сашок. Він тікає у віртуальний світ Інтернету, жадібно вдивля-

ється в “крутих” хлопців на екрані телевізора, мріє навчитися так “кльово” битися й добувати гроші. Це прагнення стає нав'язливим і непереможним. А якщо хтось чи щось стоїть цьому на заваді? Тоді виникає конфлікт, неможливість одержати те, що хочеш. Якраз оці чинники, за дослідженнями науковців, є вирішальними причинами підліткового суїциду. І ще одне. Зовсім недавно спеціалісти стали називати ще один чинник: якийсь нездоровий інтерес дітей до смерті, потойбіччя. Підігрівають його телевізійні містичні історії.

На поведінку підлітків, на жаль, найбільше впливає телевізор. І що ж вони там спостерігають? Безкінечні розмови про секс, жорстокі бійки, обман, підступність, боротьба за збагачення в іноземних серіалах. І діти вималюють схеми поведінки під впливом цих передач. “Як зізнаються малолітні злочинці, 50 % убивств вони скоїли під впливом телесеріалів”, — таку статистику оприлюднив начальник управління кримінальної міліції у справах дітей Міністерства внутрішніх справ Григорій Якименко. Таку страшну ціну ми платимо за те, що фактично віддали кіномистецтво, телепростір у чужі недобрі руки.

Часто чуємо про нову небезпеку для психіки — не тільки дитячої, а й дорослої — інформаційний тероризм. Нахабно вдирається в наші голови й душі всюдишща реклама. Навіть новини пере-

насені негативними фактами, сценами агресії й насильства. Така інформація завдає людям значної моральної шкоди, сіє серед них страх і паніку, позбавляє почуття оптимізму, викликає депресію.

Разом із тим, на вітчизняних телеканалах показують лише 8 % програм для дітей. Для порівняння, у розвинутих країнах цей показник — не менше 15 %. Що найсумніше: з боку держави немає підтримки ні українська книжка, ні українська естрада, ні телеканал “Культура”, ні єдиний українськомовний канал “Малюк ТВ”. Час від часу Національна рада з питань телебачення і радіомовлення влаштує круглі столи, звертається до телерадіоорганізації і вищих державних органів України з пропозицією створити спеціалізовані канали мовлення, законодавчо врегулювати критерії дитячих програм і передач з урахуванням різних вікових категорій. Та віз і нині там...

Дивує, що на всіх засіданнях, круглих столах інформаційної безпеки з екрана майже не торкаються. Чому?

Багато можуть зробити в цьому плані батьки й учителі — насамперед наполегливими зверненнями до державних органів із вимогою піклування про духовне здоров'я підрастаючого покоління. І якщо держава не надто переймається вихованням дітей, то ми просто не маємо права нехтувати цими питаннями. У діяльності нашої організації робота з

молоддю займає пріоритетне місце. Залучаємо учнів до проведення просвітнянських заходів, часто буваємо в навчальних закладах, видаємо посібники, які презентуємо в дитячих колективах (“Наші берегині”, “Уроки здоров'я”, “Небезпечні ігри”).

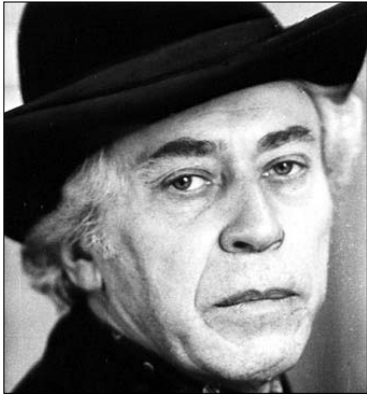
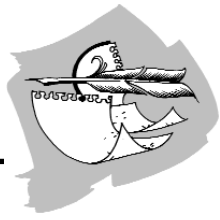
Чому ми не можемо дати нашим дітям трохи більше, ніж новорічний набір цукерок? Кілька років тому на білбордах у районі 7-го кілометра був зображений хлопчина, який між цигаркою й м'ячем обрав футбол. І якщо він допоміг зробити правильний вибір хоч десятима пацанам, хіба це не добра справа?

Повторіть її, Добродійнику! Вдячна одеському письменнику Володимир Рутківському за його книгу “Джури козака Швайки” від імені свого онука й тисяч таких хлопчаків. Бо це не просто книга, а духовний харч! Чи так багато маємо книг для підлітків із позитивними героями?

Гідна поваги праця вчителів, вихователів, письменників, представників громадських організацій, які плекають юних.

Ми всі — батьки, і пов'яжемо своє майбутнє і майбутнє України з нашими дітьми. Часто не зберігаємо те, що маємо, а втративши — плачемо. Пропадаємо на роботі, надаючи перевагу матеріальному, сперечаємося про політику, вболіваємо за героїв “мильних” серіалів, а поговорити широким власною дитиною не маємо часу.

Знайдіть час, батьки, поспілкуйтеся зі своїми дітьми, бо це наша надія, наше майбутнє! Зробіть усе, просвіт'яні, щоб ваше слово почули юні!



Упорядник і автор
літературно-критичних розвідок
лауреат Національної премії
ім. Т. Шевченка
Володимир БАЗИЛЕВСЬКИЙ

*Буду ставити тобі храми,
Доки в небо не ввійду.*

О. Олесь

Практично він не освоєний. Не осмислений як явище, що мало значні наслідки. Ах, Олесь! Ну, звичайно ж, “Сміються, плачуть солов’ї...” Така влада кількох озвучених строф із довгого вірша “Чари ночі”, написаного ним у 25-літньому віці. Влада, що спричинилася до одностороннього сприйняття його творчості: гедоніст, епікурець, співець земних утіх.

Більше 100 років минуло відтоді, коли відбувся його дебют. Дебют той був приголомшливим.

М. Зеров висловився в тому дусі, що Олесеві не треба було дбати про свою славу, він прокинувся знаменитим на другий день після виходу першої збірки “З журбою радість обнялась”. Читачеві початку ХХІ століття, а надто молодому, який сповідує так звану нову естетику і більш-менш вільно орієнтується в нетрях новітніх шукачів, збагнути причини такої популярності чи й можливо. Для нього поетика Олесь — дрімучий анахронізм. Щоб зрозуміти поета, треба знати, що передувало його доробку. Коли вийшла перша збірка Олесь, ще були живі Франко і Леся Українка, як втілення священного й непорушного принципу служіння народові. Забавний момент: Франко, віддавши належне легкості вірша й майстерності дебютанта, назвав його творчість “забавою”. Метр, неохотно налаштований щодо радикального літературного реформаторства, останніх віянь і захоплень, суворий до молодомузівців, з якихось причин умудрився не помітити те, що якраз і привернуло до Олесь увагу загалу — його громадянськість, струна якої зазвучала хоч і не вповну силу, але виразно. Пройшов він мимо і рудиментів народництва у його книжці. Інакше повелася Леся Українка. За свідченням К. Квітки, вона зауважила, що тепер їй писати лірику не варто, позаяк Олесь випередив її “яко ліричний поет”.

Звичайно ж, це був тільки імпульсивний царський жест щодо

Входження в небо

Олександр ОЛЕСЬ
(1878—1944)

початківця і маємо це розуміти. Але водночас він же й незаперечний доказ високої оцінки.

Володарем дум назвав пізніше Олесь М. Рильський. І вказав на період його володарювання — 12-ліття межі двох революцій: 1905—1917. А різкий в оцінках критик Я. Савченко ще й у 1918 р., коли вже відчутніше давалися ознаки вразливі місяця по черку поета, писав, що єдиний, хто міцно стоїть у літературі — це Олесь. І пророчив — стоятиме ще довго, позаяк “він зроблений з того дерева, з якого вирізуються королі”. Схожих характеристик, зокрема людей авторитетних, не мало і було б неумудро ними злегковажити. Постає питання — чим же все це пояснити? Воно тим доречніше, що навіть біографу Олесь немає за що зачепитися.

Народився в глибинці, у середовищі далекому від літератури, пристойної гуманітарної освіти не отримав, виник мовби на рівному місці. Такий собі білий гриб там, де на нього найменше сподівалися. Більше того — я вже колись писав про це — доля мовби намагалася відтрити його від поезії і познущалася у та-

кий спосіб: дала йому ведмежу поставу й аж ніяк не поетичне прізвище — Кандиба, ще й кинула його — тонкого лірика на ціле десятиліття на київські скотобійні, де він і служив, за його ж свідченням, “в атмосфері кривавого пару, хрипіння й агонії конаючих тварин”. Рідкісний випадок у світовій літературі. Чи ж не глум? Ще й така прозаїчна детал: у Празі він здобув неофіційний титул чемпіона по пиву. Є свідчення — міг випити до 60 гальб. Та то вже пізніше, коли він грівся тільки спогадами про свою колишню славу.

З’явою своєю Олесь употужнив ту авангардну лінію української поезії початку ХХ століття, яка пов’язана з іменами Вороного, Філянського, Чупринки. Поемами, які кинули виклик народництву, його, якщо перефразувати В. Петрова, доктринерському ригоризмові. Вони, ці поети, кожен у міру свого таланту — виборювали місце для індивідуального, особистісного. Вказали на його цінність і неповторність. Цього чекали. На це інтуїтивно сподівалися. До цього підштовхував досвід інших літератур.

Олесеві випало висловити те з найбільшою силою. З одного боку — завдяки талантові, з другого — він не тільки ширяв у горніх широтах, а й не поривав із пекучим злободенням, піднісши його у кращих своїх писаннях до рівня інтиму. Строго кажучи, його образна система не була переобтяжена новизною. Зужитість деяких засобів кидалася у вічі вже тоді, але ритмічна вигадливість, дивовижна невимушеність, щирість, легкість, мелодійність — чесноти, констатація яких стала загальним місцем, у контексті проблематики дня дали ефект поетичного вибуху, зухвалого реформізму.

Набравши 10 очок із 10-ти можливих, Олесь став на досить тривалий час, як з огляду на одне життя, королем поетів. Пізніші спроби довести, що король голлий, попри слушність спостережень так чи інакше пов’язувалися уже зі спадом цього таланту. Тому об’єктивними назвати їх важко. Природа хисту Олесь стихійна. У цьому його сила і слабкість. Народившись у “сорочці”, він розвивався за рахунок власних “резервів”, цілком поклав-



Олександр ОЛЕСЬ

КАЗКА НОЧІ

Ти заснула, мила? Встань!
Ніч навколо — срібне море!
Мила, вийди, виплинь в море...
Ти заснула, мила? Встань!

Вдень ходив я по землі,
А ходжу по дну морському...
Що це?! Сон?! По дну морському!
Вдень ходив я по землі.

Що за диво? Десь на дні...
Як то може? В’ється річка!
Під водою в’ється річка!
Що за диво десь на дні.

Білі яблуні цвітуть...
Їхня пахощ — хвилі моря...
Десь на дні ясного моря
Білі яблуні цвітуть!

Будь русалкою в цю ніч!
Сядь, схились і слухай пісню.

Я зложу шалену пісню...
Будь русалкою в сю ніч!

Чуєш — кличуть солов’ї
З хати — в казку, з ліжка — в море...
Мила, вийди, виплинь в море, —
Чуєш? Кличуть солов’ї!
1905

Ой не квітни, весно, —
мій народ в кайданах,
Мій народ в задумі,
Очі його в стумі,
Серце його в ранах,
А життя в туманах.

Ой не квітни, весно,
пишними квітками,
Бо народ мій встане,
Розіб’є кайдани,
Вкриє світ димами,
А поля тілами.

Ой не квітни, весно, глянь —
надходять хмари,
Тугою чорніють,
Гнівом червоніють,
Ой ті хмари-кари...
Смерть вам, яничари!
1906

Вийди, о вийди! Я жду тебе, жду!
Тихо, і ясно, і пусто в саду.
Сплять кипариси, дрімають гранати,
Ніч розкидає сріблястії шати...

Кедр до мімози схилився і спить,
Ніжно мімоза шось кедру шумить.
Море купається в місячній світлі,
Дихають важко троянди розквітлі.

Вийди, о вийди! Я жду тебе, жду!
Тихо, і ясно, і пусто в саду...
Сплять кипариси, дрімають гранати,
Ніч над землею розкинула шати.
1906

Коли б ми плакати могли,
Які б річки з очей незрячих,

Які б річки із сліз гарячих
По Україні потекли!
Коли б ми плакати могли...

Коли б ми вірити могли,
Які б ми витерпіли муки,
Яку б вагу взяли на руки,
Які б хрести ми понесли?
Коли б ми вірити могли...

Коли б ми гніватись могли,
Які б пожежі засвітили,
Які б кайдани ми розбили,
Якого б ката розп’яли!
Коли б ми гніватись могли...
1907

ТІНІ

Куди піти,
Куди втекти
Від голосу страшного?
Тікаю я
В лісі, в поля, —
І не втечу від нього.
Біжу, а він
Гуде, як дзвін,
На смерть немов,
Все — бев та бов...
Коли ж стомлюсь,
Спочить спинюсь,
Бринять слова,
І хтось співає:

“Ой не стій,
Сину мій,
Не топчи хоругов...
Тут лилась моя кров,
Тут я ранений впав,
Як про тебе я дбав...
Ти забув...
Ти не був...
Ти ховався по житах,
По хлівах, по хатах,
Ти, як злодій, ховався,
Ти хотів і боявся...”

І я з місяця знімусь
І вперед понесусь,
А за мною врівні
Щось летить і співає мені:

“Ой синочку, порадишчу,
Ой, де ж ти був, мій зрадничку,
Як в бік мене улучено,
Як в’язано і мучено,
І топтано, і палено,
І глиною привалено.
Чому не йшов хоч віченьки
Стулить мені на ніченьки...”

І я кричу,
І знов лечу, —
Де люде, де огні...
І легшає мені.
На досвітках прядуть,
Скрипки ведуть,
Баси гудуть,
Нічого їм не чуть...
“Нічого вам не чуть?” —
Питаюся у їх.
В одмову крик і сміх.
Я згодом обійдусь
І з ними сам сміюсь...
І нагло чую знов:
“Ой не смійся, сину мій,
Ще сміяться рано,
Ще димить моя кров,
Ще ятратяться рани.
Ой постій,
Сину мій!”

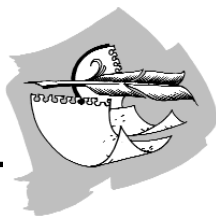
І я криком кричу,
І із хати лечу,
А зо мною врівні
Щось біжить і співає мені...
1908

І ВИ ПОКИНУЛИ...

І ви покинули... і ви пішли...
І в найми душі віддали,
І клад, що вам діди сховали,
На скибку хліба проміняли...
Цигани ви,
Цигани ви!

А там, в землі, який там скарб лежав
І скільки струн в собі ховав...
Які б то звуки розітнулись,
Коли б ви дивних струн торкнулись!
Не варті ви,
Не варті ви...





шиш на інтуїцію. Тому період його руху по висхідній такій короткій — чи не перші три книги та частина віршів, що до них не ввійшла, але датована тим же часом. Як тільки внутрішні поклади джерел енергії почали вичерпуватися, почалися й холості оберти на місці. Вперед вийшов талановитий учень — Тичина і заступив собою учителя. Як дотепно висловився Зеров, “пересадили першу коліску скрипки на другорядне місце в оркестрі”.

Від мудрих неокласиків, надто від доскпливого професорського ока Филиповича не приховалися численні сторонні краплі в поезії Олеся, наслідки ним читаного і засвоєного. Поділяючи думку О. Білецького про поміркованість його новаторства, Зеров виставляв рахунок поетові в тому сенсі, що його асоціативність убога порівняно із складною і химерною асоціативністю Малларме, Вяч. Іванова, Анненського, Блока. Вяч. Іванов тут ні до чого. Це зауважив Петров — різні типи поетів. Не надаються до зіставлення. Викликає спротив й інше. Осмислюючи “нескладний продукт” і “спрощений” символізм Олеся, Зеров не прохопився ані словом, що в тім не стільки його вина, як наслідок, кажучи по-сучасному, каткомбності української літератури, що впродовж існування живилася тільки ентузіазмом одержимих і була змушена постійно наздоганяти інших.

Ні, Олександр Олеся заслуговує на делікатніший підхід. “Мій друже! Де ж в українській мові готові форми, готові категорії для висловлення всіх переживань душі і розуму? Їх нема, і мені довелося їх створювати...” І ще: “Як я можу вловити слова в тій музиці, що шумить річками в моїй душі? Коли б я був композитором, я легко відбивав би сей шум, душа моя могла б безпосередньо говорити з душами людськими... На жаль, навіть грамоти музичної не знаю...” Це — з листів Олеся до дружини. Останнє зізнання вельми важливе. Про музичність поета сказано стільки, що саме це поняття збаналізувалося.

Тут ми зіштовхнулись із феноменом, людиною, яка, не маючи відповідної освіти, керуючись тільки внутрішнім покликом, зробила дерзновенний ривок у суміжну галузь — музику. Це відразу ж відчули композитори. Аж 80 їх піймалися в Олесевої сіті. Як наслідок, понад 200 озвучених творів. Так принаймні твердить дослідник творчості О. Олеся Р. Радишевський, автор вступної статті до найповнішого двотомового видання його творів 1990 р.

Воліємо не згадувати про теорію літератури. А не згадуємо тому, що не годні відрізати ямба від хорей, амфібрахія від анапеста, не кажучи вже про інші розміри та їх складні й химерні переплетіння, від чого відчутно потерпають передусім наші критичні студії. Вища математика поетич-

ного мистецтва, у якій, як риба у воді, почувається хіба що наш мюнхенський енциклопедист І. Качуровський, автор капітальних праць у цій галузі. Так ось у високоякісному доробку цього суворого адепта “точної філології” є вичерпна праця, яка називається “Метрика Олександра Олеся”. За Качуровським, Олеся послуговувався щонайменше 37-ма розмірами. Порівняймо: у Шевченка — 23, у Пушкіна — 24. Окрім того, Олеся винайшов ще й власні строфічні конструкції, аналогів яким важко знайти в чужомовних літературах. Це теж висновок Качуровського.

Одну з них — “Швидко, швидко ми побачимось...” пропонуємо у представленій тут добірці поета, який творив *супроти правил*, творив, як *співає птах* (парафраз із Петрова). Дивно читати, що той же Петров, який називав поезію Олеся одкровенням, говорив про її реформаторське значення, висловив низку слушних міркувань щодо його поетики, зрештою, захищав від критики неокласиків — в’їдливо порівнював лірику поета з його ж ветеринарством. Несповідимі шляхи читацькі...

Для людей свого покоління (М. Грушевський, С. Єфремов) Олеся був і назавжди лишився першорядним талантом. Природність його така, що, зауважмо, коли він відмовляється від рими, помічаєш це не відразу. Але ось що вражає: легкість письма, роз-

маїта ритміка, втішання звукописом не заважали йому кидати в очі сучасників гнівні слова правди. Хоч як дивно, цей особливий лірик може бути поставлений — з повним на те правом! — у ряд тих, хто, починаючи від Шевченка, нещадно шмагав дорогих землячків з їхніми хронічними болячками. “Прокляття, розпач і ганьба! Усю пройшов я Україну, і сам не знаю, де спочину і де не стріну я раба”. І звертався: “О краю рабський...” “В яких боях ти пам’ять розгубив, в яким шинку ти отруту пив?” “Доки ви будете ждати кам’яні, доки отруєні будете спати?”, “Ой народні пустоціві, доки будуть вас терпіти?”, “Стою, дивлюсь на вас з докором... а душу біль і жаль пройняв... Я вам повірив аматорам — і гру борнею уявляв...”

Він наш сучасник — цей поет. Це до нас він звертається: “Чого ж братаєтесь з катами?” А це — до невмирущого опонента: “Космополіте, не дури!” На критику рішуче давав одкоша: “Не вам судить мене, пігмеї, національні крамарі”. Сягав маланюківської ноти:

*Не голосу — грімів небесних!
Не слів, а каменів важких,
Щоб міг я гнівно кинуть в них,
В рабів безглуздох і безчесних!*

Ще особливість: не тільки зривався на публіцистику, а й володів умінням сказати те ж саме опосередковано, спокійним тоном. Як у конкретному вірші: везуть “зранених в борні з солдата-

ми” страждальців за народну справу. Везуть у холодні краї мило своїх же селян.

*А ті стояли, як каміння, —
І хтось, лузаючи насіння,
Дививсь на вікна і сміявсь:
“А що, голубчику, попавсь?”*
Додати тут нічого.

Повнокровні й вишукані його стилізації. В них *українськість* поета (йому закидали брак національного) постає в народних строях, але підігнаних і припасованих інтелегентною рукою. У ліриці Олеся суб’єктивно-неповторне вперше зазвучало з такою безоглядною ширістю. Він таки реанімував стихію романсу, його кохання вільне від побуту на відміну, скажімо, від Сосяри. Хоча, звичайно ж, слід пам’ятати, що ці поети роз’єднані часом. У символіста Олеся з його перевисанням до традиційної романтики і не могло бути інакше. Його лірика — одне з джерел Тичини.

Олеся:
*Тане сум,
В’яне сум,
Гине!
Тичина: Буде біл
Вогневий!
Сміх буде, плач буде
Перламутровий...*

Схиляючись над томиком Олеся, зауважуючи тематичну вузькість його музи, певні “зужитості” й “застарілість”, не забуваймо, що в контексті свого часу вони звучали свіжо і переконливо. Це обов’язкова передумова розуміння.

.....
І часом чує ліс в п’ятні нічній,
Як десь на кобзі золотій
Струна застогне і порветься,
І стогін скаргою поллеться...
“О, де ж ви єсть?
О, де ж ви єсть?”
1908

Не зашумлять столітні верби,
Не зашумлять...
Не зацвітуть поживклі луки,
Не зацвітуть.
Не вернем ми літа дитячі
Повік, повік...
Не підем ми волошки рвати
Ніколи вже.
На призьбі ти сидиш совою
І серце рвеш,
А я іду в крові і ранах,
Сліпий іду...
Дурна надія мене тернами
Кудись веде.
1908

ПІСНЯ СЛІПИХ (Етюд)

Дайте сліпим, дайте незрячим,
Дайте.
Дайте покараним
праведним Господом,
Дайте.

Світ нам застелено чорною хмарою,
Сонечко ясніє ще нам не сходило...
Ой, до труни ж ми його не побачим...
Дайте сліпим, дайте незрячим.

Риплять вози, іржуть коні,
Шумлять люде, як ті ріки.
То-то дива на ярмарку,
То-то дива буде!
Шумлять люде,
Як ті ріки.

Ми тільки плачем —
Бідні каліки...
Плачем, не бачим...

Дайте сліпим,
Дайте незрячим.
1908

Щоденно ворони летять,
Щоденно ворони кричать:
“Там спалили,
Там убили,
Там піймали,
Там забрали,
Посадили,
Осліпили
І згноїли...
Кра-кра-кра!

В хаті холод,
В шлунку голод...
А з попом у хату з хати
Хоче смерть дари збирати:
Піп з кишенею пустою,
Смерть вмирає під вагою,
Чорт на скрипці ззаду гра,
Топче трупи... кра-кра-кра!

Що ж ви дивитесь? — плачте!”
“Чорні ворони, не крячте...
Ми оглухли, ми глухі...”
“Як же стали ви такі?”

“Нас дурманом обпоїли,
В наші вуха цвяшки вбили,
Наші голови скрутили
І такими жить пустили...
День ми днюєм, ніч ноцуєм,
Все ми бачим, а не чуєм,
І ніяк ми не згадаєм,
Що зробилось з нашим краєм,
І не знаєм, — божевільні, —
Чи в неволі ми, чи вільні...”
Раз ми вільні, — нашо військо?
“Що в кишені?”, “Як назвисько?”
А не вільні, — чом до січі
Нас ніхто уже не кличе?

Нагло ворони знялися,
Буйним сміхом залилися...
“Кра-кра — вільні! кра-кра — вільні!
Божевільні, божевільні!”
1908

Cogito ergo sum —
Думаю — значить існую...
Ох, не існую — вікую
Вік свій під попелом дум.

Ох, чи під попелом дум?
В полум’ї сам я палаю,
Плачу, кричу, проклинаю.
Cogito ergo sum.

Cogito ergo sum...
Думи одна за другою
Линуть, горять наді мною,
Гублять свій попіл в мій сум.
7.V.1912

На волі раб! Живи, твори!
Літай орлом в просторах!
Туман розвіяли вітри,
Зовуть шляхи на гори!

Бойться пан його, як тхір,
То виє, то голосить...
А він іде на панський двір
І в пана ласки просить.
27.IX.1917

Ти ж бачиш Сам небесними очами:
Не ми йдемо, —
на нас ідуть з мечами, —
Чому ж мовчиш?

Ти, що створив степи і гори
І неба мріючі простори,
Чому мовчиш?!

Хіба ж не Ти нам дав страждання,
Думки, надії, поривання...
Чому ж мовчиш?!

Чому ж, коли в наш храм величний
Ввалився ворог наш одвічний,
Чому мовчиш?

Невже Ти хочеш знов страждання,
Ганьби, неволі і знущання?!
Чому ж мовчиш?

Як Ти осліп, Небесний Пане,
За правду нашу пекло встане!!
Віки ж мовчиш!
15.III.1919

Швидко, швидко ми побачимось,
Рідна матінко моя...
Наговоримось, наплачемося...

Розжену я хмари-тученьки
На пооранім чолі,
Обцілюю твої рученьки...

Замету усі доріженьки,
Де ходила ти сумна,
Змию слізьми твої ніженьки...

Розкажу тобі старесенькій,
З чим зустрівся я в житті,
Коли вийшов я малесенькій...

Все розтрачено, розгублено,
Бо воно було людьми
Не шановано, не люблено...

І зберіг я тільки, ненечко,
Скарб один, що ти дала, —
Золоте, як зірка, сердечко...

Виглядай мене в віконечко:
Незабаром я прийду.
Принесу я серце — сонечко...
6.V.1922

Ах, як любив я в кірху Стефана
З розбитим серцем заходить зрана!
Коли людей ще в храмі немає,
Коли на крилах спокій літає.

Дививсь я вгору, дививсь на стелі,
Шукав я Бога в святій пустелі...
І не знаходив, а в серці в мене
Мій Бог розп’ятий кричав шалено.
4.III.1919



Микола СУЛИМА,
д. ф. н., Ін-т літератури НАН України

Охрещене ім’ям сонета

2011 року побачили світ дві збірки: “Трильярди сонетів” Віктора Мельника (Луцьке видавництво “Твердиня”) і “Коло навколо” Юрія Буряка (видавництво “Українські пропілеї”) — збірки унікальні й зухвалі.

Відкриваючи “Трильярди сонетів”, читаємо: “Формальна ідея, покладена в основу цього видання, належить французькому поету Ремону Кено, який втілює її 1961 року в книжці “Cent mille milliards de poemes” (“Сто тисяч мільярдів віршів”). Вона містить десять римованих сонетів, розрізаних на окремі рядки, а можлива кількість комбінацій останніх, за твердженням автора, становить якраз таке число, тобто 100 трильйонів”. Збірка В. Мельника включає в себе чотирнадцять сонетів. Щоб досягти бажаного ефекту, поет спирається на кілька десятків рим — 56 у катренах і 28 — у терцетах. Саме орієнтація на Ремона Кено, а не на тверду форму, якою є сонет, робить збірку В. Мельника суперсучасною, такою, що вибрала в себе всі проблеми сьогодення. Ось, для прикладу, VI сонет:

*Перемикати тисячний канал
Одне й те саме: хліба й задоволеня
В екран — удава око — в’явся кролик
Нова людина — homo visual*

*Телеантени дистрофічний фалл
Жонглери в цирку смислів і символів
В саду дівча знімають — ніжки голі
Змінилося життя — на серіал*

*Рвонешся з безіменності мільйонів
Мурашка у глобальнім Вавилоні
Висока ціль — до себе вознесись
Не стачить сил — признайся: відборюєш
В тобі господарюють кашпирівські
Душа не тіло — спробуй захистись.*

Майже одночасно зі збіркою В. Мельника побачила світ і книжка Юрія Буряка

“Коло навколо”. Ю. Буряк, на відміну від В. Мельника, не довіряє ні вітрові, ні вентилятору. У збірку “Коло навколо” входить роман-сонетарій, що дав назву книжці (він складається з 414 сонетів) — це рівно половина книжки, куди включено ще й цикли “Tabula rasa”, “Оріль”, “Амальгама” та переклади з Езри Паунда, Константіноса Кавафіса, Йосифа Бродського, Квінта Горация Фланка та Си Кунту.

Нова збірка Ю. Буряка повертає нас і в античні часи, і в XIII ст., і в першу половину XX ст., і в перше десятиліття XXI ст. XIII ст. — це, звичайно ж, час виникнення європейського сонета, XVII ст. — час першого звернення українського поета до сонета, адже саме Мелетій Смотрицький уподобав 138-й сонет Ф. Петрарки й переспівав його зміст, не зберігши форми; “Епіфанії” та “Листи до Вальгії (з Горация)” також повертають нас у наше XVII ст., коли особливого поширення набули фігурні вірші, отож, орієнтуючись на них, Ю. Буряк і формує свої ромби, дзиги, ялинки, піраміди; поема “Вузол” примушує згадати й ранні твори П. Тичини (скажімо, “Живем комуною”), і поеми Сен-Жон Перса.

Та основну увагу привертає роман-сонетарій “Коло навколо”. Ю. Буряк зберігає лише зовнішні ознаки сонета — ми в усіх 414 сонетах бачимо по два катрени і по два терцети (інколи з’являється 15-й рядок — то як Р. С., як уточнення, часом з’являються примітки). Розміри ж і кількість стоп — в усіх можливих і допустимих комбінаціях (є і сонети, написані класичним 5-стопним ямбом).

“Коло навколо” — справдешній роман. Його ліричний герой несе в собі неймовірну кількість інформації. Тут зустрічаються роздуми про стародруку, згадуються імена письменників, митців чи не всіх часів і народів, ще свіжий скандал

навколо Вікілікса, бум інтересу до екстра-сенсів і т. ін. Одне слово, це щоденник інтимного героя, загнаний у своєрідну форму, яка свідчить про його дисципліну, про його установку не “розтікатися мислю по древу”, а вкладатися в строгі чотирнадцять рядків, що є для нього не “арсеналом засобів, якими учасники літературної групи OULIPO, до якої належав Р. Кено, прагнули створити арсенал засобів, якими міг би послуговуватися поет, не вдаючись до натхнення” (В. Мельник), а стримана, строга, сувора реакція на “Коло навколо”, заповнене панотиком імен, постатей, типів і типчиків, героїв і антигероїв, незбагнених і пояснених подій. Якщо вже ми заговорили про далекі XVII і XVIII ст. — часи, коли в українській літературі панувало бароко, то не зайвим буде нагадування про такі знаменні явища, як вірші Климентія Зіновієва, поета, що творив на межі XVII—XVIII ст. і залишив 371 вірш (це понад 7000 рядків), а також книжку Іоанна Максимовича “Алфавіт собраний, рифмами сложенный от святых писаний, із древних реченій, на ползу всіх чтущим, в правой віре сушим” (1705), куди входить 10 000 віршованих рядків. Це, сказати б, два полюси барокової літератури: Климентій Зіновієв, мандруючи Україною та іншими державами, невтомно описує ремесла, праведних і грішних людей, тварин, хвороби, сімейні колізії, а Іоанн Максимович своїм тридцятишестнадцатим оспівує життя й подвиги святих, мучеників і праведників, знаних у християнському світі.

Книжка Ю. Буряка “Коло навколо” — ніби сплав побаченого Климентієм і зібраного Іоанном. Особливо це стосується роману-сонетарію, де в 5796 рядках (чи не криється якийсь потаємний смисл між кількістю сонетів — 414 та кількістю рядків у сонеті — 14?..), як у віршах Климентія Зі-

новієва, йдеться “о людех злих”, “о мужех злих”, “о жонах разных”, “о багатствах и о нищетах”, про “около пчел труждающихся в пасіках”, “о мужах добрых”, “о ремесниках розмаитых”, “о звірах розных”...

Ю. Буряк міг би підписатися під словами Климентія Зіновієва:

*Сколько змоглем,
в сей книзі віршов положили,
которми о розних річах доложили.
Ви же здрави ону на вітху читайте,
а писавшаго ея, чтя, благословляйте.
О том милостям вашим
главу прекланяю
и непремінним ласкам назавше вручаю.*

Пройти коло навколо, здолати його поетові було так само важко, як і Климентію Зіновієву чи Іоаннові Максимовичу. Проте велич їхніх інтелектуальних зусиль полягала й полягатиме у здивуванні перед багатоліким світом, перед світом величним і прекрасним, перед світом, не позбавленим проявів зла і негарних вчинків.

Книжка Ю. Буряка “Коло навколо” висунута на здобуття Національної премії України імені Т. Г. Шевченка. Поза сумнівом, автор однієї з найоригінальніших збірок, що побачили світ в останні десятиліття, цілком заслуговує цієї нагороди. Увічання нею стало б гідним шануванням усіх українських сонетів, які ось уже впродовж кількох століть своїми шедеврами показують і невичерпні можливості нашої мови і бездоганне володіння віршем, які, як писав І. Франко, освоїли й красу сонетів Данте і Петрарки, й німецький “панцерний” сонет, й український патріотичний сонет, і український же сонет, перекований на плуг (щоб “обліг будущини орати”), на серп (“щоб жито жать, життя основу”), на вила (щоб “чистити стайню Авгієву”).

Лілія МАКСИМЕНКО,
Київ

Василь Стус єднає Україну



Під час презентації у Вінниці

“Нема Пророка у власній Вітчизні”, бо за життя й по ньому тим, хто випередив свій час і окреслив інший шлях, немає віри. І все ж саме Пророки найтяжчої години рятують для нас Вітчизну. Так було і є з подвижниками нашого Національного Відродження, серед яких найзнаніший Тарас Шевченко, так є із Василем Стусом. Щогоріч Василеві Семеновичу виповнилося б лише 74, і всі ці роки, попри фізичне знищення поета в карцері Пермського табору у вересні 1985-го, він із нами, пробивається його Слово — “вогненний скалок вікового гніву” до наших зневірених душ, “...до побачення — у просторі і до побачення — у часі”. Чи були часи гірші за нинішні? А краші? Чи стане сил виборсатися з болота апатії й безнадії, коли навіть до майбутнього власних дітей байдуже — адже лише на рівні констатації факту сприймаються злочинні зміни у шкільній програмі. Саме тепер Україна потребує Пророків, а вони приходять, коли кличуть.

Українці відкривають для себе Василя Стуса, рятуються ним. На Донеччині, у Горлівці, де на власну пенсію 75-річний дідусь утримує присвячений поету й політ’язну музей, у якому зібрано понад тисячу експонатів. У тому ж Донецьку, де нещодавно видрукували подарунковий варіант “Вибраного” Василя Стуса. У Києві, де видавництво “Смолоскип” по-радувало читачів у серії “Шістдесятники” також вибраним із Стуса. Та й премію ім. Василя Стуса цього року на Святі Різдва Василів (згадували народжених у січні Стуса, Симоненка, Чумака, Еллана-Блакитного) отримали люди достойні: правозахисник і видавець Євген Захаров із Харкова за участь в упо-

рядкуванні й виданні “Міжнародного біографічного словника дисидентів. Україна”, історик зі Львова Володимир В’ятрович за книжку “Історія з грифом “Секретно” й Ірина Жиленко за книжку спогадів “Номо Feniens”.

Безперечно, неординарною подією стала й презентація книги “І в смерті з рідним краєм поріднює”: Василь Стус і Вінниччина”, презентована у Вінницькій обласній бібліотеці ім. К. Тімірязєва в рамках Стусівських читань, які понад двадцять років традиційно щосічня відбуваються на батьківщині Поета.

Важко переоцінити працю упорядників книги (528 сторінок) Ніни Гнатюк і

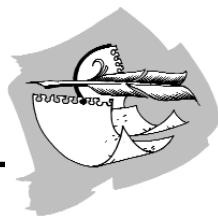
Тараса Ковальського. Важко, бо упорядникам довелося для всіх, хто не має мапи, окреслювати шляхи, по яких можна шукати свого Василя Стуса — Героя України, правозахисника, трибуна й тонкого лірика, ніжного батька й вдячного сина. Упорядникам довелося повсякчас обирати з доброго найкраще. До книги ввійшло 35 поезій Василя Стуса, вони вишикувані одна за одною, такі різні — здається їм тісно, як було колись (“дві довгі лави і чотири мури”) в камері їхнього авторів. На трьох сторінках — уривки з таборового зошита, вміщено в книзі кілька листів до сина, хронологію нелегкого життя правдивого Героя України.

Ще є афоризми Василя Стуса, де сусидить таке: “Кожен кат любить червоне вино, нагріте до 36 градусів” і “Не обов’язково бути героєм. Але обов’язково бути доброю людиною”.

Але найвагомішою складовою цієї книги є спогади тих, хто пропустив життя і творчість, цінності Василя Стуса через власну душу. Хтось добре знав поета, а хтось бачив його раз чи двічі або брав участь у перепохованні тіла Василя Стуса — майже сотня добрих поетичних творів увійшла до книги, прозові спогади. Книга “І в смерті з рідним краєм поріднює”: Василь Стус і Вінниччина” покликана розширювати коло прихильників Поета, й лише коли критична маса захисників сакральних цінностей сягне певного рівня, можемо сподіватися на новий рівень життя.

Закономірно, що Ніна Гнатюк і Тарас Ковальський презентували упорядковану книгу спочатку на Вінниччині. Майже три години тривало дійство й у переповненому залі бібліотеки не було байдужих. Хвилювався син Василя Семеновича — Дмитро, який щороку приїздить на Стусівські читання до Вінниці. Зачувано слухали присутні виступи гостей із Києва, учасників перепоховання 1989 року Василя Стуса правозахисника, політ’язня Василя Овсієнка та заступника голови НСПУ Володимира Шовкошитного. Горіла свічка перед портретом Пророка, лунали вірші й спогади...

3 лютого о 17.00 у Будинку письменників України відбудеться вечір пам’яті Василя Стуса, презентація книги “І в смерті з рідним краєм поріднює”: Василь Стус і Вінниччина”. Ведучий вечора — Володимир Шовкошитний.



ЗОЛОТІ МАЛЬВИ

Пам'яті Василя Стуса

Тут вічна мерзлота. Освище тугу вітер,
У сполин вмерзнуть мальви золоті.
Я відігрю жменьку рідних літер,
Я їх посію тут, на мерзлоті.

І горло, ще заросле тишиною,
Розімкне співом замкнені уста.
...Коли це буде? Аж — як наді мною
Сльозу посіє мальва золота?

Наївний всоте: мальви — і сибіри?!
Сибір не знає мальв моїх в лице.
Я їх посію в слові — і повірять,
Хоч важко зараз вірити у це.

Бо чорна тінь у білий день вростає,
Зайшовся божевільним сміхом біль.
А де слеза — там “...квітка проростає
В три скрики барв,
три скрики божевіль!”

Я їх скроплю молитвою: Єдина,
Свого терпіння і мені вточі!
...Спливає кров'ю зранена калина,
А нація — ошукана, мовчить...

Я помолюсь: мій нещасливий краю,
Чи пробуджусь тебе на цій землі?
Та ж ті стовпи, що небо підпирають.
(Прокиньтесь, люди!) вже давно гнилі.

І рідне плем'я, розумом ледаче,
Горбами підпирає ті стовпи,
Де і моя розпука гірко плаче,
І гірко плаче небо з висоти.

Вони наплачуть повні строфи болю,
Вони від скверни виміють святе.
Ще тільки засівається на волю,
Та завтра воля — зерном проросте!

Змурована із тиші ця оселя,
І стіни в ній завсіди хилиткі.
У ній тремтливі голоси поселять...
Перепиняє скрик: які-які?!

Тремтливий, кажеш?
Ах, тремтіння вже досить,
Бо тремтимо, здається, і всі сім.
Розпука голими руками носить
Уламки мук на мури крем'яні.

З них буде Храм. І віра стане дахом.
І виростуть під ним колись малі,
І душі їх, не вищерблені страхом,
Осанну проспівують цій землі!

Ю. А. Ковалю

День медом розтікається, однак
Крізь товщу світла ясно-янтарева
Прокліпується істина одна,
Що розтікатись мислю по дереву —
Затя, прости Боже мій, дурна.

Бо ж не одного, знаємо, звела
Та пані, що дарує злото слова,
Натомість — ні двора ані кола...

Єдина втіха: Муза чорноброва
У фрейлінах придворних не була.

ДО МОВИ

1
Перший подих. Перший крок.
Перших слів уперта вдача.
На пуховиках казок
Ніжилась душа дитяча.

2
Була, мов свічечка, рівенька,
Не копирсався в генах атом.
...Качечко моя кривенька,
Підбита московським матом.

АРХІВИ

Літописи в літах. Вже ледь живі.
Приписано ж глаголити — довіку.
Та в кожного із них на голові
Сидять страхи — намножилося без ліку.

Пече печаль, припавши до чола,
Росте тривога —
вже з версту заввишки:

Любов Проць: «Шедеври створюються в пеклі...»



Член НСПУ Любов Проць — авторка поетичних збірок “Дубляни” (1990), “Горобина ніч” (1995), “Сріберні ключі” (2001), “Дух євшану” (2002), “Група крові” (2009).

Просвітянка з першого дня відродженого Товариства, багато років очолювала місцевий осередок “Просвіти”, давній передплатник тижневика “Слово Просвіти”. Вчителька. Живе і працює в рідних Дублянах.

Книжку поезій “Група крові”, що вражає самотністю метафористикою, актуальністю проблематики і душевною щирістю висунуто на здобуття Національної премії імені Т. Шевченка.

Колись вода знічев'я забрела...
Вогонь ввірвався...
Поселились мишки...

Письмен прадавніх тріпотлива в'язь
Снує узори сірі й невеселі...
Та що казати, коли навіть князь
Щитом прикрився
від краплин зі стелі!..

Той з Новгороду Сіверського муж,
Були в якого безпомилні стріли!
...А нині Ігор кволий і недуж —
Дощі його “постскриптус”
перестріли...

Болячки лізуть (а нехай їм грець!),
То нисе правий бік, то коле — лівий...
І зводить безголів'я нанівець
З медами мудрості старі архіви.

Вже ледь стоять замучені томи,
В них — чисте злото із часів минутих.
...Спитає плем'я, що прийде: хто ми?
А ті, що знали, вже навек заснули...

...Оті бої — страшні й запеклі
З самим собою — не душіть:
Шедеври створюються в пеклі
Епох і власної душі.

Входжу в літепло вечора, наче
В теплу хвилю тропічних морів.
Місяць вплив... Агов, небораче,
Де ти спав, що жупан підгорів?

Він регоче: — Де зорі хороші!
Тілом світить крізь чорні дірки...
Повне решето срібла-пороші
Пересіює ніч на зірки.

Жаби кумкають в тихім болоті...
Ну і дружна болотяна рать!
В теплу твань зірочки жовтороті
Упірнути й собі норовлять.

Дивен, світе, еси: жаби... зорі...
Світло неба — і багна без дна...
І простори душі неозорі,
Де за віху — зоря провідна.

З гори розбіглися дороги
(Їх назбігалось звідусіль!),
До вуст півонії вологих
Припав — не відірветься джміль.

Хатки ворухаться линами
У ранку неводі яснім.
Тонкими вусами-димами
Нащупують шпаринки в нім, —
Аби туди, де сонце красне
І щось там зблискує-гримить...
Грім прутиком блискучим лясне —
Вмить поховуються дими.

СЕЛО

Дочекалась черешня шпаків.
Тріумфує душа десь насподі.

Наші кури вже сотні шляків
Розгребли на сусідськім городі.

Пахне гноєм. Він сивим вуйкам
Все життя — за найтонші парфуми...
Моє рідне! Тебе не віддам
Я безрідному гицлю на глуми.

ЗЕМЛЯ

Допоки сонях сонця понад нами
І не забитий білий світ наглухо,
Так ніжно розминаємо пучками,
Щоб стала нам колись
легеньким пухом...

Стоїть-пручається свіча —
Не хоче в засвіти рушати...
О, як розпачливо втрача
Світ золоті розкішні шати!

Задмухає пожежу хто?
Хто упокорить шал жар-птиці?..
Пантрує вухо шерех — то
Ліси прошкують срібнолиці.

По хутрах лисів йдуть ліси
Край поля, де недремна варта
Дошів і мжичок. Не проси —
Для них позлата ніч не варта.

...В нору забився лис один —
Прийшла йому година чорна:
Над ним здригнувся білий млин —
Розціпенів і крутить жорна.

Голодні вишкірять роти
Рушниці, пси, неситі хати...
Вилязь, Микито. Не піти —
Себе живцем тут поховати.

Колоче мливо над і під —
Сльозою забиває око.
Хоч терпнуть лапи — пишеш слід.
Не видавай мене, сороко!

...А далі сил — і поготів.
Осліплять зблиски кольорові.
...Роздертий крик твій хтось з “братів”
Зашиє ниточкою крові...

Шедевр осінній... Ах, бракує слів!
Стань і дивись — шукати їх не треба:
Тремтлива гілка пізніх журавлів
У синій рамі вистиглого неба.

НЕДІЛЯ

На ослінчику чистім — побіля
Сірих буднів, де світла — на дні,
Гречно сіла статечна неділя —
Білий вузлик на ниточці днів.

Личко світле, і Діви Марії —
Очі тихі (такою пишуть!).
Нижній клаптик Господньої мрії
Став за латочку грішній душі.

В церкві правиться. Тішаться дзвони —
Підсолоджують Службі уста...

Б'ємо байдики, бо ж не боронить
Чепурушка — неділя свята.

Десь далеко нечесані справи
І розхристані вірші сумні...
Крапля меду до згіркої страви,
Красна мітка на сірім сукні.

Барви настрою — свіжі й багаті.
Сподіватись, що вічно, — дарма...
Півник з цукру на храмовім святі:
Ніби тільки лизнеш — і нема.

ЗАСТУДА

День відплив — із пісні білий лебідь.
Чебрецевий вечір сполинів.
Господи, я т у т чи вже на небі? —
Борсаюсь у кучугурах снів.

Блискавки обсіли зимне ложе —
Жалять то у скроню, то в брову...
“Ртузь” жене — спинитися не може.
Боже, я вже т а м чи ще живу?..

“Ніч як море”. Берега не видко.
За весло — просолений рукав.
Серце в горлі.

Б'ється швидко-швидко —
Біль на нього лови влаштував.

А хвилини сунуть, як ординці, —
Мушиш з ними стати віч до віч,
Мушиш перебути наодинці
Муку чорну, довжиною в ніч.

Але ні! Хтось з неба тихо зрине —
Ще одним веслом — ясний рукав...
...Ранок. Чай. І кружальце цитрини —
Німбом Того, хто порятував.

Село в облозі мовчазних снігів.
Хизується зима гістьми багатими.
Шнурочки чорні згублених слідів
Розвішені між церквою і хатами.

У скрипці вітру шум зелений вмовк.
Різдвяна казка — з віями лапатими.
— Голодними очима світить вовк, —
Лякає мама, щоб тримались хати ми.

Тепла у рукавицю украдеш —
І падаєш на синій лід сніжинкою.
Панує біле в просторі безмеж,
Де літо лоскотало слід пилинкою.

РІЗДВО “НА ВОДІ”

Сніги проспали білий час, коли
Їм землю з високості посипати...
Кліп-кліп униз —
то дрібен, то лапатий —
У хмари винувато з-під поли.

А винуваті! Хто ж таке видав,
Щоб на Різдво дощі колядували?!
Та з дива місяць —
мандрівник бувалий —
Перекапустив срібні стоси справ!

...Стрибне пухнаста іскра: гойда-да! —
І вже у Свята присмак не солоний.
І на долівку ночі сніп соломи
Із Вифлеєму винесе звізда.

*І кожний фініш — це,
по суті, старм...
Ліна Костенко*

Стане смерть колись
новим початком —
Зринеш тихо з каламутних плес,
Щоб вернутись зболевим дитячком
У пелюшки лагідних небес.

Ангелом — невидимим, незримим —
Мимо Божих позахмарних вез
На хмаринці сонячної рими
Понад рідним полем пропливеш.

І якщо любив тебе Господь,
То слезою капнеш голубою
В душу того, хто ще снить тобою,
Хто ще ходить, вбраний в тлінну плоть.

смт Дубляни Самбірського р-ну
Львівської обл.



“Тоталітарний режим не зміг подолати багатомірність незалежного духу вільної людини”.



який цілив йому в голову, влучив у плече, зберігши руку, яка не стріляла.

Меморіал планується на основі меморіального комплексу “Биківнянські могили”, авторами якого є Микола Кислий і Володимир Чепелик.

Задля збереження цілісності об’єкта філософська концепція та структура першої черги буде розвинена й поглиблена. Насамперед буде максимально збережено історико-документальне довкілля, природний ландшафт, який уже сам є містким символом-очевидцем подій 1930—1940 рр.

Меморіальний комплекс “Биківнянські могили” — місце масових поховань репресованої киянської інтелігенції 1930—1940 рр. Цю територію було офіційно визначено як “спецзону” для таємних поховань у 1936 р. 20 березня 1937 р. Президія Київської міської ради о 2 годині ночі таємною постановою прийняла рішення про відведення землі для спецпотреб. Саме тут знайшли свій останній притулок приречені до розстрілу в позасудовому порядку, вирок щодо яких було виконано в Києві. Цвіт української нації:

вшанування пам’яті загиблих і похованих на цій території. Крім пантеону (місця поховання) Меморіал має на меті показати двомірність простору: душі загиблих не зникають навечно, вони знову тут, у цьому просторі, виступаючи пересторогою сучасникам через поєднання різних символів.

Люди, предмети, рейки, потяг, платформи, могилині плити, обеліски — цей “цвинтар розстріляних ілюзій” перетворюється в єдиний образний потік, домальовуючись творчою фантазією кожного, хто опиняється в цьому смисловому полі, у фокусі мішеней. Меморіальний комплекс буде “озвучено” поетичними рядками борців за незалежну Україну, серед яких і ті, хто ймовірно похований у Биківні, як-от:

*Слухайте шепіт хвої
на хребтах
і гомін вікових віт.
Не можна замуляти
сучасним життям
життя тисячоліть.
Михайль Семенко*

Під лінії прицілу були поставлені представники української

*Мільярди щастя —
розвіяні у прах...*

Із цього місця тягнуться дві довгі дороги, які перетинаються в центрі площі під прямим кутом, утворюючи лінії прицілу на величезній мішені, які водночас є дорогами через радіальні промені до концентричних кілець. На них хаотично розміщені ключові об’єкти Комплексу, які формують єдине смислове поле — як узагальнюючий образ мільйонів замордованих, закатованих, розстріляних. Через візуалізацію простору можна осмислити й аналізувати події на відстані часу. Символічна система доріг зливається на центральній площі, показуючи дистанційовану позицію сучасника на тлі історії, створюючи ефект присутності, даючи можливість кожному подолати цей шлях.

Центральну площу видно з усіх боків завдяки високій дзвіниці (≈30 м), утвореній із металевих фрагментів із 4-х боків, у центрі якої стоїть “Стіл Тризни”. На ньому кожен може поставити свічки, фотокартки загиблих, покласти квіти, вшановуючи тих, чий душі пішли в небо.

На дорозі, що тягнеться від Броварської траси, стоїть потяг тих років як символ репресивної системи, що розчавлювала людей. Саме він штовхає платформи, до яких під’їжджають “Чорні воронки” (образ людей, які здійснювали репресії). “Чорні воронки” зроблені з арматури у вигляді заграбованого простору.

Тут діє принцип динамічної композиції: здається, що ми самі знаходимося в її центрі, а навколо безвимірний світ, який тримає нас у цьому колі.

Рейки поступово заглиблюються в землю, щоб у такий спосіб зручніше було дістатися до центральної площі, а далі на них уже стоять платформи з гранітними плитами, де записані всі відомі прізвища закатованих.

Остання платформа стоїть на березі озера, де закінчується дорога, а в озері затоплені білі хрести у вигляді птахів, таких самих, як і біля входу. На іншій платформі — безіменні плити. В одному з вагонів реальное вугтя, яке зняли із загиблих перед розстрілом.

Упродовж цієї дороги височіють символічні фігури-мішені, які поступово занурюються й остаточно зникають у землі (створюється ефект руху).

Концентричні кола — дороги навколо площі поєднані радіальними стежками за кількістю міжнародних об’єктів, як вибухи куль на мішенях.

Основні дороги та концентричні кола покриті червоним відсівом битої цегли, як величезна рана цієї землі.

Та попри все, тоталітарний режим не зміг подолати багатомірність незалежного духу вільної людини, тих, хто насамперед важив в цьому світі як особистості. Саме тому Меморіал повинен дати відповідь на питання, яке від імені українців сформулював Василь Симоненко:

*Де зараз ви, кати мого народу?
Де велич ваша, сила ваша де?
На ясні зорі і на тихі води
Вже чорна
ваша злоба не впаде.*

Грина ОЛІЙНИК,
Київ

*Квадратне серце —
в квадратнім колі,
в смертнім каре
ми падемо долі.*

Василь Стус

Биківнянські мішені на «цвинтарі розстріляних ілюзій»



Здається, що перший крок до омріяного українцями призначення Мистецького Арсеналу як осередку історії України зроблено. Три жалобні дні пам’яті жертв голодоморів в Україні розширилися згадкою про жертв політичних репресій. Експозиційна площа проекту “Правда рятує од смерті” потопала в червонобоких яблуках, блимала свічками, ридала “реквіємом”, а всі, хто там опинявся, йшли серед реальних експонатів “дорогою болю”. Зажеврила надія, що врешті-решт зникне усталений поділ на трагедію міста і горе села, оскільки біда замучених українців не знала кордонів і регіонів, а була цілісним породженням політичних репресій, за визначенням Василя Стуса, “зовнішньої зони” — СРСР.

Проект започатковано з ініціативи экс-президента України Віктора Ющенка, що відродило сподівання на те, що “хрещений батько” Мистецького Арсеналу все ж доведе до логічного завершення ті глибоко національні ініціативи, за які народ України висловив 2004-го йому свою довіру. Бо саме Указ Президента Ющенка від 17. 05. 2006 р. № 400/2006 “Про надання Державному історико-меморіальному заповіднику “Биківнянські могили” статусу національного” був першим кроком до встановлення історичної справедливості щодо тоталітарних репресій в Україні. Тим паче, що чекає завершення друга черга киянського Меморіалу пам’яті жертв голодоморів.

У межах цих заходів народний художник України Анатолій Гайдамака представив концепцію проекту Меморіалу пам’яті жертв тоталітарного режиму “Цвинтар розстріляних ілюзій”. Анатолій Гайдамака наділений дивовиж-

ною здатністю зводити метафоричні масиви на історичному тлі буття, які матеріалізуються в конкретних речах. Теоретики мистецтва назвали це явище “поетичним символізмом”, проте, як на мене, до нього слід додати талант ОБРАЗОТВОРЧОГО режисера, у якого русійною силою творчого процесу є насамперед генетична пам’ять.

Центром “розстріляних ілюзій” є мішень. Цей образ родом із його дитинства. За словами митця, він чітко пам’ятає себе з 4 років, з моменту, коли він сам був мішенню для німецьких літаків, від яких ховався за деревами. Замість нього мішенню стала його хата, полум’я від якої назавжди відобразилося в дитячих очах, сформувавши відповідний поріг болю “поетичного символізму”.

А його батько, пройшовши радянсько-фінську та Велику Вітчизняну війни, не застрелив жодного солдата, бо не зміг зробити мішенню живу людину. Може, саме тому й фінський снайпер,

митці, науковці, письменники, представники духовенства зазнавали нелюдських катувань у підвалах НКВС (вул. Липська, 16), що дуже символічно, оскільки нині там знаходиться Український фонд культури й Інститут національної пам’яті та в підвалах нинішнього Центру мистецтв (вул. Інститутська). Вирок “ворогам народу” виносився не персонально, а “за списком”, судами “трійками” та “двійками”. Напередодні Великої Вітчизняної війни українська нація зазнала фізичного винищення від рук тоталітарної машини: голодомор 1921—1933 рр. винищив українське село, а репресивна сталінська машина намагалася стерти з лица землі вільнолюбиву українську інтелігенцію.

Меморіальний комплекс розташовується на “спецзоні”, площею 4 га, становлячи систему знакових символів, які з кінематографічною точністю унаочнення цифр, фактів, сукупності людських долі мають на меті не лише

інтелігенції, які стали зручними мішенями, бо їхньою зброєю були мистецтво, наука, слово. Серед них фундатор Академії мистецтв професор М. Бойчук, митрополит В. Липківський, письменник Я. Савченко, поети М. Семенко та М. Скуба... На сьогодні відомі імена 16 тис. осіб. Уперше інформацію про масові поховання оприлюднено в 1941 р. під час німецької окупації як злочини більшовицького режиму.

Перед входом до Меморіалу, на самому початку залізничної колії величезний камінь, де викарбувані слова В. Симоненка, які є епіграфом до всього Комплексу:

*Гранітні обеліски,
як медузи,
Повзли, повзли
і вибилися з сил.
На цвинтарі
розстріляних ілюзій
Уже немає місця для могил.
Мільярди вір —
зариті у чорнозем,*

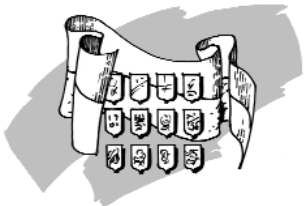


Фото Олеса Дмитренка

Головне завдання — створити інститут краєзнавства

23 січня відбувся V з'їзд Національної спілки краєзнавців України. Про враження, плани на майбутнє, актуальні проблеми краєзнавчого руху ми поцікавилися у делегатів з'їзду.

— Які найголовніші завдання на 2012 рік у царині краєзнавства?

Анатолій СИТНИК, член президії правління НСКУ, член редколегії журналу “Краєзнавство”:

— На V з'їзді зібралися представники з усієї України, щоб окреслити шлях Спілки на майбутній період уже без опіки великого українця Петра Тронька. Найголовніше завдання на майбутнє — продовження тієї величезної справи, яку він колись започаткував, випустивши історію міст і сіл України. Це справді було унікальне видання, Петро Тимофійович хотів перевидати його на новій науковій основі у незалежній Україні, бо в нашій історії багато білих плям і їх необхідно ліквідувати і правдиво про все розповісти. Члени Спілки докладуть максимум зусиль, щоб таке фундаментальне видання, яке ознайомить із біографією усіх населених пунктів, побачило світ.

На цьому з'їзді вирішували не тільки творчі питання. 2008 року Спілка набула статусу Національної, і в нас виникає багато організаційних питань, бо тепер кожен член Спілки стає професійним краєзнавцем. Важливо мати місцеві осередки, які були б офіційно зареєстровані, у деяких областях цю роботу ще не провели, тому зараз будуть деякі зміни

до статуту, які допоможуть краєзнавцям об'єднатися і продовжувати свій творчий пошук.

Григорій САВЧЕНКО, професор КНУ імені Т. Шевченка, голова правління Київської обласної організації НСКУ:

— Серед найголовніших пріоритетів розвитку краєзнавчої науки — створення Інституту краєзнавства, який міг би координувати всю наукову роботу, і безпосередньою робота в осередках.

Сергій КОРНОВЕНКО, професор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, доктор історичних наук:

— Необхідно створювати Науково-дослідний інститут, який би в межах Інституту історії України займався вивченням і розробкою питань краєзнавчої науки. Краєзнавство як спеціальну дисципліну потрібно запровадити у школі, ВНЗ. У нас на Черкащині ця наука інтенсивно розвивається, поквартально виходить періодичне видання “Черкащина”, створено сайт обласної організації, регулярно проводимо конференції. Адже саме Черкащина — осередок духовності України, а Чернеча гора — святиня українського народу. Також діє проект “Золота підкова Черкащини”, оновлено резиденцію Богдана Хмельницького в Чигирині, прокладено дороги.

— Як поєднано краєзнавство і літературознавство, дослідження життєписів видатних українців та минулого їхньої батьківщини?

Сергій ГАЛЬЧЕНКО, заступник директора Інституту літератури імені Т. Шевченка НАН України:

— Більшість наших видатних людей родом зі звичайних українських сіл та містечок. Часто про ту чи іншу особистість ми дізнаємося завдяки краєзнавцям, які записують спогади, знаходять у когось із мешканців невідомі документи. Іноді

магаємося зацікавити дітей вивченням історії їхнього міста, району. Іноді вдається. Якщо хоч небагато дітей зацікавилось — це вже велика перемога.

— Краєзнавство і Донеччина. Чи висвітлюється ця тема на сторінках української і російської преси?

Валерій РОМАНЬКО, голова правління Донецької обласної організації НСКУ, доцент Слов'янського державного педагогічного університету, член НСПУ:

— Широко і повно висвітлюється краєзнавча тема в єдиній українськомовній газеті “Донеччина”. Саме вона допомогла нам видавати історико-краєзнавчий журнал “Рідний край”: світ побачило лише чотири числа, через матеріальну скруту не маємо можливості далі його видавати.

У нашому регіоні у багатьох містах є гуртки “Молодий краєзнавець”, варто оформити їх юридично, розробити положення про наші молоді сили. Важливу роботу провадимо в школах, МАН, краєзнавчих гуртках.

— Які завдання перед собою ставить фундація П. Тронька?

Лариса ТРОНЬКО, голова правління Фундації імені П. Т. Тронька:

— Я виконую волю батька. Заплановано видання 5 томів його спогадів. У квартирі моїх батьків маю намір зробити музей. На малій батьківщині Петра Тронька, на Сумщині, також буде створено музей. Це справа не на один рік. Та й підтримка держави мізерна.

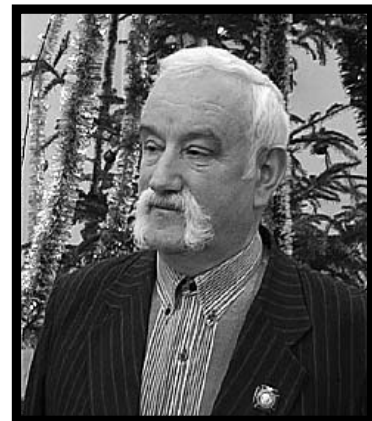
— Просвіта і краєзнавство: два шляхи, одна мета...

Петро АРСЕНИЧ, заступник голови Івано-Франківської обласної організації ВУТ “Просвіта”:

— “Просвіта” і НСКУ повинні виховувати молодь у національному християнському патріотичному дусі. Всі краєзнавці мають дбати про поповнення джерельної бази.

Я зібрав велику колекцію матеріалів (рідкісні твори, які видавали у Львові, Коломиї та інших містах), на основі якої можна зробити Музей народної шани до Шевченка. Також готую книжку “Тарас Шевченко і Прикарпаття”, де детально описано про його рідкісні твори, які видавали у галицькому краї, про тих людей, які причетні до цього. Також видав просвітнянський календар на 2012 рік.

Спілкувалася
Уляна ВОЛІКОВСЬКА



Пам'яті Дмитра Гриньківа

Його серце зупинилося вночі 24 січня 2012 року. Член НСПУ, НСЖУ, “Просвіти”, голова міськрайонної організації товариства політ'язнів і репресованих, почесний громадянин Коломиї, автор збірок віршів “Подорож з червоного у синьо-жовте”, “Скиби волі”, “Панас Заливаха”, “Вусатий місяченько”, “Повстанський псалтир”, “Сонячний пас”, драматичних поем “Дзвін у камері”, “Дуель”, “До особливого розпорядження”, “У ротонді страху”, книжок оповідань “На те, йой!..”, художніх і документальних повістей “Мста”, “Політ в'язня”, “Юнаки крицевої відваги” та ін. Лауреат премії імені Тараса Мельничука, імені Довбуша, імені Лесья Гринюка.

Народився Дмитро Гриньків 11 червня 1948 року в мальовничому селі Марківці біля Коломиї, закінчив середню школу в селищі Печеніжині, працював на підприємстві в Дніпропетровську, служив у війську, трудився в колумійському будуправлінні, закінчив три курси Івано-Франківського інституту нафти і газу, 1973 року заарештований КДБ за організовану з одностудентами незалежну спілку молоді Галичини. Покарання відбував у таборі Кучино Чусовського району Пермської області. Працював на заводі “Коломиясьмаш”. Прийнятий до Спілки Гельсінкських угод, його обирали головою організації Української республіканської партії, депутатом Коломиїської міськради двох скликань. Працівник колумійського міськвиконкому.

Дмитро, батько трьох дітей, був активною людиною в громадському житті, не тлів, а горів, до останнього подиху ніс у серці любов до України, не чекаючи за це жодних нагород. Любив компанію, шанував мудре, розважливе товариство, активно подорожував. У розмові приязний, уважний, толерантний, ніколи не вживав лайливих слів. Таким він завжди залишається в нашій пам'яті.

У жалобі друзі та товариші, письменники, колишні політ'язні Олексій Різниченко з Одеси та Степан Сапеляк із Харкова, історик Богдан Чорномаз з Умані; члени НСПУ Михайло Василенко з Києва, Михайло Андрусак, Микола Васильчук, Василь Рябий; члени НСЖУ Василь Глаголок, Іван Війтенко, Ярослав Ясінський, Василь Ніньовський, Ігор Зварич, літератор Василь Михайлишук, члени НСХУ Мирослав Ясінський, Василь Андрушко з Коломиї.

Шоста із серії Спільний проект просвітян і краєзнавців

Євген БУКЕТ

Нещодавно вийшла в світ шоста книжка “Бібліотеки “Слова Просвіти” — “Духовні обереги рідного краю”. До неї увійшли публікації 2001—2011 років, об'єднані темою краєзнавства. Видання, на пошану світлого імені видатного українця, відомого державного і громадського діяча, академіка НАН України, Героя України Петра Тимофійовича Тронька (1915—2011), здійснене коштом Національної спілки краєзнавців України. Книжка “Духовні обереги рідного краю” відображає діяльність Спілки краєзнавців за останні п'ять років і стане в нагоді всім дослідникам малої батьківщини. Вмотивовано, що відкривають її стаття П. Тронька “Віхи становлення сучасного історичного краєзнавства”, яка була

надрукована у “Слові Просвіти” в червні 2010 року та інтерв'ю з видатним науковцем з серпневого числа того ж року.

Також серед авторів шостої книжки “Бібліотеки “Слова Просвіти” директор Рівненського обласного краєзнавчого музею Олександр Булига, історик-архівист з Луцька Володимир Рожко, відомі письменники і журналісти Віктор Терлецький, Марія Кучеренко, Світлана Орел, Анатолій Недавній, Олександр Вакулєнко, Микола Лаврик, Людмила Пустельник, Петро Антоненко, Тетяна Будар, Тетяна Бідзіля та інші.

Розповсюджує нове видання Національна спілка краєзнавців України, а його електронна версія доступна для завантаження на нашому сайті slovoprosvity.org у розділі “Бібліотека “Слова Просвіти”.



ДУХОВНІ ОБЕРЕГИ РІДНОГО КРАЮ



Одеський Караваджо знову в епіцентрі уваги

Славнозвісний італійський художник Мікеланджело да Караваджо (справжнє прізвище Меризи) в Україні був представлений лише одним своїм твором — картиною “Взяття Христа під варту”, яка має ще й іншу назву — “Поцілунок Іуди”. Це полотно було окрасою у постійній експозиції Одеського музею західного й східного мистецтва, неодноразово експонувалося і на міжнародних вернісажах, присвячених творчості основоположника реалістичного напрямку в європейському живопису XVII століття.

Всесвітньо відомою картина стала після того, як у ніч на 1 серпня 2008 року злодії викрали її з музею. Розшукали полотно аж у Німеччині у червні 2010 року, а згодом його дуже пошкоджене повернули в Україну. Відтоді одеський Караваджо є лише речовим доказом у кримінальній справі про викрадення, а мистецтвознавці час від часу порушують питання про те, чи є цей твір оригіналом, авторським повторенням чи копією. Отож детективна історія продовжується, експерти сперечаються, а шедевр руйнується в очікуванні реставрації. Далі поговоримо про це докладніше.

Сергій СЛОБОЖАНСЬКИЙ,
м. Одеса

Детективна історія все ще триває

Подробиці про затримання злочинців, які пограбували одеський музей, і про порушену проти них кримінальну справу вже відомі. У результаті міжнародної спецоперації затримано двох українців і росіянина, які намагалися продати викрадену картину через Інтернет. Хоч вони просили притулку в Німеччині, та в цьому їм відмовили і під конвоем екстрадували з Берліна у Київ. Загалом слідче управління МВС України взяло під варту 20 осіб, яких вважають причетними до інтернаціональної банди крадіїв антикваріату. Окрім картини Караваджо підозрюваних звинувачують ще в 19 крадіжках з осель багатих українців. Не погребували вони і майном Національного комітету спорту інвалідів України, поцупивши з їхнього офісу комп'ютери й оргтехніку. Загальна сума заповідного матеріального збитку, включаючи і картину “Поцілунок Іуди”, складає 3 млн 624 тис грн.

Екс-міністр внутрішніх справ Анатолій Могилюв назвав затримання членів цієї банди найгучнішою спецоперацією відомства. Порушена проти злочинного угруповання кримінальна справа сягнула 10 томів. 10 жовтня 2011 року прокуратура Києва передала до суду кримінальну справу проти п'яти осіб. Їм інкримінуються порушення за частиною 5 статті 185 Кримінального кодексу (крадіжка), частиною 3 статті 28 (здійснення злочину групою осіб за попередньою змовою), частиною 2 статті 201 (контрабанда). Максимальне покарання викрадачам картини Караваджо — 12 років позбавлення свободи з конфіскацією предметів контрабанди та майна.

Такі складні справи суди розглядають упродовж багатьох місяців, а то й років. Саме це й бентежить власників картини та мистецтвознавець, адже полотно необхідно реставрувати, а воно все ще залишається речовим доказом злочину. Хоч можна було б давно задокументувати його на фото- і кіноплівку, й ці кіно- й фотоматеріали використовувати у суді як доказ.

Сумнівні експерти зустріють мечі

Дивно й прикро, що саме у ці дні, коли картину “Взяття Христа під варту. Поцілунок Іуди” фактично заарештовано і вона недоступна для досліджень фахівців, у пресі здійснюється галас, що це не оригінал Караваджо і навіть не його власне повторення. Особливо завзято паплюжать живописний шедевр, що є власністю України, зарубіжні ЗМІ, зокрема ті, що ніколи не висловлювали прихильності до нашої незалежної держави. А оскільки ми все ще знаходимося у глухій інформаційній окупації, то українським виданням нічого іншого не залишається, як повторювати різноманітні вигадки. Дуже шкода, що одеські ЗМІ не провели ґрунтовного розслідування.

Переглядаючи нині заголовки газет та інтернетвидань на кшталт “Одеський Караваджо — фальшивка”, “Викрадена в Одесі картина Караваджо — підробка”, “Поцілунок Іуди” — не оригінал”, пригадаю, що кілька років тому подібну галасливу кампанію розвінчування автентичності цього полотна вже затівали. Не випадково, що інспірував її тоді “найкращий знавець творчості Мікеланджело да Караваджо” Серджіо Бенедетті. Директор Одеського музею західного й східного мистецтва Володимир Островський, який і тоді, і тепер на сто відсотків переконаний, що одеська картина належить пензлю Караваджо, зазначив, що “Взяття Христа під варту” художник писав щонайменше двічі: одне полотно знаходиться в музеї ірландського міста Дублін, друге — в Одесі. На його думку, чутки про підробку розповсюджують зацікавлені в цьому люди, які колись визначали “справжність” картини без належних експертних досліджень. Володимир Островський поставив під сумнів висловлювання італійського експерта Серджіо Бенедетті, який зробив свій висновок за поганою фотографією радянських часів. “Коли я потім дізнався, що пан Бенедетті куратор дублінського музею, мені все стало зрозуміло: Бенедетті — зацікавлена особа”, — сказав В. Островський в інтерв'ю для преси.

Такий же поверховий погляд на одеського Караваджо нині висловлює куратор відділу італій-



Полотно в очікуванні суду і реставраторів

ського та іспанського живопису XVI—XVIII століть Берлінської художньої галереї Роберто Контіні: “Викрадена в Одесі картина, схоже, добре виконана копія. Оригінал висить у Дубліні. Варто лише поглянути на картину в Дубліні, щоб одразу побачити, яка з двох належить пензлю Караваджо”. Цікаво, що німецька агенція DPA, подала цю інформацію з посиланням на анонімну представницю дублінської галереї. Коло, як бачимо, замкнулося. Щоправда, стовідсоткової впевненості щодо оригінальності дублінського Караваджо теж немає. Ту картину “Поцілунок Іуди” знайшли лише 1990 року в єзуїтському монастирі в Дубліні. На той час оригіналом вважали саме одеського Караваджо.

Інші видання, розповсюджуючи сенсаційне викриття щодо фальсифікації й підробки одеського Караваджо, просто посиляються на безіменних “італійських та німецьких експертів”, що жодних експертиз не проводили, а результати справжніх досліджень просто ігнорують. А нещодавно до кола розвінчувачів оригінальності одеського Караваджо приєдналася заступник директора Національного науково-дослідного центру реставрації, де зараз знаходиться картина, Тетяна Бичко. Відмінність її твердять лише в тому, що вона посиляється на думку працівників Ермітажу, де свого часу полотно реставрували. А чому б не припустити, що і в Санкт-Петербурзі можуть бути такі ж “зацікавлені особи” у припиненні одеського Караваджо, як і в Дубліні? Ермітаж має чотири роботи цього майстра, включаючи етюди, але вони всі разом менш вартісні з художньої точки зору за масштабне одеське полотно “Взяття Христа під варту”. Знецінювати в очах громадськості все, чим володіє й пишеться

Україна, для нашого “старшого брата” справа звична.

У 1950-х роках московський мистецтвознавець Ксенія Малицька навела переконливі докази, що одеська картина — авторський оригінал. 2005-го її висновок підтвердили іспанські експерти. На думку Володимира Островського, всі розмови й суперечки щодо автентичності картини — безглуздя. Щоб належним чином атрибутувати, якому автору належить твір, необхідно виконати складний комплекс робіт: і фізико-хімічний аналіз, і визначення, якого часу полотно та фарби використано. А ще слід з'ясувати те, що називається “побутуванням картини”, так званий “провенанс”, нерідко така інформація важить більше, ніж рентген.

На думку мистецтвознавця, заступника директора Одеського музею західного й східного мистецтва Людмили Сауленко, слід провести паралельні дослідження одеського Караваджо і полотна цього майстра, що зберігаються у Ватикані. Саме це дало б змогу знайти істини і покласти край усіляким інсинуаціям. Але ж музей не може замовити таке дослідження. Це під силу хіба що Міністерству культури України, та й то за сприяння президента. Нагадаємо, що саме під час візиту Віктора Януковича до Німеччини нашій країні повернули викрадену картину. То чому б йому тепер не долучитися до визначення її оригінальності й подальшої долі?

А шедевр руйнується в очікуванні реставрації

Передаючи полотно Україні, німецькі спеціалісти провели його первинну консервацію. Реставрацію твору, який дуже постраждав від рук зловмисників, доручено спеціалістам Націо-

нального науково-дослідного реставраційного центру України. Роботу доведеться виконувати складну й копітку, бо злодії поварварському вирізали полотно з рами і не згорнули його в рулон, а склали, як якусь газету. Шар фарби порушено, вся вона в тріщинах. Доля цієї картини всім нагадала історію с “Джокондо”, яку сторіччя тому викрали з Лувра. Але французького злодія швидко знайшли, а картина залишилася неушкодженою. Завдяки цій пригоді “Мона Ліза” стала одним із найвідоміших творів західноєвропейського живопису. А ось знамените полотно Караваджо відвідувачі музею побачать не скоро.

На думку працівників Національного НДІ центру реставрації, оновити полотно в короткій термін неможливо, адже потрібно скріплювати всі ниточки на місці порізу та ліквідувати безліч тріщин. Одесити бідкаються, що досі невідомо, коли правоохоронці дадуть реставраторам дозвіл почати роботу. Адже і в найкращих умовах зберігання оголені від консервуючого покриття місця порізів картини продовжують руйнуватися.

На зустріч з українським Караваджо з нетерпінням чекають не лише одесити. Картина могла б стати справжньою сенсацією на виставці робіт цього майстра, яку минулої осені влаштували в Москві, але там вона так і не з'явилася. Тепер уже є чимало запрошень з інших країн продемонструвати там цей рідкісний твір. То, може, наперекір тим, хто прагнув принизити цінність і оригінальність твору Мікеланджело да Караваджо “Взяття Христа під варту. Поцілунок Іуди”, саме йому судилася така ж популярність, як і знаменитій “Джоконді” Леонардо да Вінчі? Хочеться вірити, що одеський Караваджо таки повернеться до нас.



Києво-Печерська лавра — одна з найбільших православних святинь України, визначна пам'ятка історії та архітектури, занесена до Світової спадщини ЮНЕСКО, а також діючий монастир Української Православної Церкви Московського патріархату зі статусом лаври. 2007 року Києво-Печерську лавру занесено до Семи Чудес України за результатами голосування експертів і користувачів Інтернету.

На території Верхньої лаври діє “Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник”. Монастирське життя зосереджене на території Нижньої лаври. Обидві частини лаври відкриті для відвідувачів.

Нині заповідник — найбільший музейний комплекс України. Його щорічно відвідують сотні тисяч туристів. Пропонуємо читачам “СП” цікаву “мандрівку” до музеїв, розташованих на цій території.



Подарунок до 960-річчя

Надія КИР'ЯН

До 960-річчя Києво-Печерської лаври і 85-річчя заповідника 2 вересня минулого року відкрили Музей історії Києво-Печерської лаври. Тут можна ознайомитися з історією лаври від часів заснування до наших днів. Основне завдання Музею — ознайомити відвідувачів із формуванням архітектурного ансамблю монастиря, унікального лаврського некрополя, діяльністю видатних історичних особистостей, імена яких пов'язані з Лаврою.

Монастир заснували преподобні Антоній і Феодосій 1051 року. Спочатку монахи жили в печерах, звідки й походить назва обителі. У XI столітті монастир став центром поширення й утвердження християнства в Київській Русі. У XII столітті одержав статус лаври.

Свого часу лавра була центром літописання, тут працювали відомі літописці — Нестор, Никон, Сильвестр та інші. У XI столітті було засновано Лаврську іконописну майстерню, відкрито першу лікарню, де працював знаменитий лікар Агапіт, який лікував травами й молитвами. У XIII столітті складено ві-

домий “Києво-Печерський па-терик”. 1615 року засновано друкарню, а 1631-го митрополит Петро Могила відкрив школу, яка стала предтечею “Києво-Могилянської академії” — першого вищого навчального закладу в Східній Європі. Вперше на східнослов'янських теренах тут було засновано художню школу.



...Про все це можна дізнатися в новому музеї, побачити раритети: ікони, книги, побутові речі ченців тощо. Серед найцікавішого — скульптури Нестора Літописця та Агапіта Печерського, реконструйовані по рентгену черепів, голограма хреста Марка Печерника XI ст., годинник у формі розп'яття, “Повість минулих літ” — копія з Лаврентівського списку 1377 р. та інше.

У 20 музейних залах — понад 900 експонатів із фондової колекції Києво-Печерського заповідника у хронологічному порядку.

Для кращого сприйняття тематики Музею історії Києво-Печерської лаври в його залах встановлене сучасне інформаційне обладнання, зокрема інтерактивні кіоски, де, за бажанням, можна проглянути цікаві архівні фото- та відеоматеріали.



Музей, що проїхав півсвіту

Уляна ВОЛКОВСЬКА

Колекція Національного музею українського народного декоративного мистецтва має багату історію: 1899 року вона входила до збірки Міського музею старожитностей і мистецтв. Музей неодноразово змінював свою назву. Відомий він як Київський художньо-промисловий і науковий музей, перейменований 1904 року.

1906 року відбулася Перша південно-руська кустарна виставка, де було зібрано величезну кількість творів народного мистецтва і кустарних підприємств. По її завершенні багато експонатів залишилися у музеї. Це й стало основою колекції.

У подальшому музей змінював назви, колекція поповнювалася завдяки численним експедиціям по всій території України. Видатні збирачі рідкісних експонатів — перший директор музею Микола Біляшівський і науковець-етнограф Данило Щербаківський — привозили унікальні зразки народного мистецтва, церковні речі та інші предмети історично-побутового характеру.

Із 1964 року музей існує як самостійна одиниця. Сьогодні колекція музею — це понад 78 тисяч експонатів, починаючи з XV століття і закінчуючи роботами початку XXI.

— В Україні таких музеїв більше немає, — розповідає заступ-

ник генерального директора з наукової роботи Людмила Білоус. — Колекції етнографічного профілю народного мистецтва є в багатьох музеях України, зокрема краєзнавчих, історичних, етнографічних, але ми — художній музей. У нашій колекції не тільки предмети побуту, якими користувалися люди, а насамперед ті речі, які мають художню цінність. Кожен експонат — носій тієї чи іншої культури, традиції. Яскравий приклад — костюм, який об'єднує багато видів українського народного мистецтва: крій, аплікація, вишивка, тканина.

Колекцію музею експонували у багатьох країнах світу. Ми брали участь у всесвітніх виставках “ЕКСПО”. Наші експонати вражали зарубіжних гостей, наприклад, китайцям дуже сподобалася українська вишивка. Із захопленням іноземці оглядають роботи Марії Приймаченко. За кордон ми не вивозили тільки твори художниці Катерини Білокур.

Родзинка музею — унікальні пам'ятки сакрального мистецтва: Хрест Ларіона Іваницького, який виготовили на замовлення для церкви Благовіщення в селі Іваничі Волинської губернії. Це кипарисовий хрест 1756 року, з дуже тонкою різьбою, на ньому вигравіровано донаторський напис про вкладників цього хреста до церкви Благовіщення. У колекції музею він — найбільш рання датована пам'ятка.



На особливу увагу заслуговують гутні вироби XV—XVI, XVIII століть. Цікава колекція Волокитинського фарфорового заводу, який існував усього двадцять років. Дуже цінний експонат — скляний кубок князя Михайла Сервація Корибута-Вишневецького, його виготовили у першій половині XVII століття в Білорусі. Кубок декоровано гравірованим орнаментом, і він дуже великого розміру — 67 см.

У колекції є килим із поховання гетьмана Данила Апостола, унікальна скатертина, вишита майстрами-кріпаками на честь приїзду до міста Глухова гетьмана Кирила Розумовського, понад 1000 вишитих рушників із різних регіонів, а також писанки з унікальними малюнками (деяким із них уже понад 100 років).

— Наших відвідувачів завжди приваблює народний одяг. Відомий дизайнер сучасності Жан Поль Готьє не міг відірвати погляду від українських костюмів, — розповідає пані Людмила. — Він створив колекцію, яку назвав “Україна”, де втілює те, що побачив у нашому музеї.

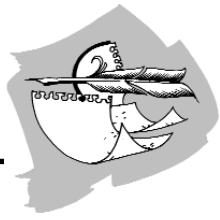
Тепер щодо проблем: нині потребуємо нового приміщення, нам обіцяли його надати у Мистецькому Арсеналі на другому поверсі. Але, на жаль, нічого не змінилося. Позаторік, коли музей намагалися виселити, ми не дозволили запакувати у ящик величезну колекцію. Нас також підтримала громадськість, телебачення, ЗМІ, — пригадує Людмила Семенівна.

У нас проходять майстер-класи з різних видів народного мистецтва, зокрема гончарства, писанкарства, петриківського розпису тощо. Також популярним серед дітей і їхніх батьків є День народження музею. Щороку у музеї проходить від 20 до 30 виставок. Попри всі проблеми і негаразди, ми активно готуємося до зустрічі з іноземцями, плануємо видати альбом трьома мовами.

Фото до матеріалів
Олеса ДМИТРЕНКА

Далі буде.



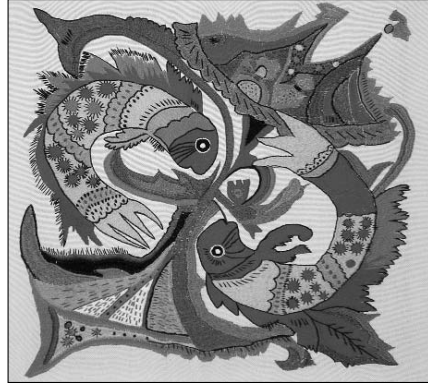


Олександр БАКУМЕНКО,
лауреат всеукраїнських літературно-мистецьких премій ім. І. Нечуя-Левицького та ім. О. Олеся

Дивосвіт української вишивки

Фундаментальна праця доктора мистецтвознавства, члена-кореспондента Академії мистецтв України, заслуженого діяча мистецтв України, завідувача відділу декоративного мистецтва ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ Тетяни Кара-Васильєвої справді стала надзвичайною подією в українській культурі. Авторка монументального, яскраво ілюстрованого фоліанта (463 ст., 580 іл.), що побачив світ 2008 року у київському видавництві “Мистецтво”, відтворює унікальну картину розвитку феноменального явища української вишивки від прадавніх часів до сьогодення. Найвідоміша в світі дослідниця української вишивки на підставі багаторічних наукових пошуків, аналітичних узагальнень переконливо доводить першоджерела та феномен цього явища в українській духовній і художній культурі. На основі маловідомих архівних документів, наукових і літературних джерел Тетяна Кара-Васильєва стверджує, що українська вишивка належить до однієї із найдавніших і найважливіших складових національної декоративної культури нашого народу. Завдяки глибоким дослідженням авторки, ми дізнаємося, що українська вишивка, як течія мистецтва, упродовж століть зазнавала не лише високі злетів, а й періодів занепаду. Систематична дослідницька праця Тетяни Кара-Васильєвої в музеях та архівах України, у фондах Національних заповідників розпочалася ще на початку сімдесятих років минулого століття, а завершилася виданням широкомасштабної “Історії української вишивки”, а йому передувало майже 400 статей із питань теорії та практики народного мистецтва, 20 науково-популярних книг, підручників і посібників, 50 колективних монографій і наукових збірників. Серед робіт Тетяни Кара-Васильєвої привертають увагу монографії “Полтавська народна вишивка” (1983), “Українська вишивка” (1993), “Українська сорочка” (1994), “Український рушник” (1997), які знайшли належне відтворення на сторінках “Історії української вишивки” у прекрасному художньому оформленні Андрія Прибегі.

Значну увагу дослідниця приділяє вивченню церковного шитва України та особливостям його розвитку. Наслідком таких



Серед творів, допущених до участі у третьому турі конкурсного відбору, на здобуття найвищої Національної нагороди України — Національної премії України імені Тараса Шевченка 2012 року чільне місце посідає представлена Інститутом мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України книга Тетяни Кара-Васильєвої “Історія української вишивки”. Ця книга-альбом повно і всебічно висвітлює основні етапи розвитку української вишивки від часів її зародження до сьогодення, розкриває роль і місце традиційного виду декоративного мистецтва в оформленні одягу, житла, у використанні в храмових інтер'єрах, під час різноманітних свят і народних обрядів. У виданні широко представлено унікальні зразки вишивок, виконаних за малюнками Тараса Шевченка, Василя Кричевського, Ганни Собачко-Шостак, представників авангарду початку ХХ століття, а також сучасних народних і професійних майстрів.

багаторічних досліджень у музеях і архівах України стали найцікавіші розділи з “Історії української вишивки”: “Золоте шитво Київської Русі”, “Церковне гаптування XIV—XVIII ст.” та “Художники-живописці і вишивка XIX століття”. Авторка досконало вивчила й дослідила гаптарські роботи релігійного змісту, зокрема, літургійне шитво України XVII—XVIII століть. Вона атрибутовала гаптовані твори релігійного змісту, які належать матері видатного українського гетьмана І. С. Мазепи — ігумені Марії Магдалини Мазепиної та гаптовані роботи інших ігуменів і черниць. За ґрунтовні наукові дослідження і відкриття в галузі українського образотворчого мистецтва, викладені у докторській дисертації “Літургійне шитво України XVII—XVIII ст. (іконографія, типологія і стилістика)”, Тетяні Кара-Васильєвій 1994 року присуджено ступінь доктора мистецтвознавства. Вперше в українському мистецтвознавстві вона опублікувала архівні матеріали, які

виявили в Україні широку мережу жіночих монастирів XVII—XVIII ст., зокрема часу Гетьманщини. Вони офірувалися видатними діячами української культури — гетьманами, козацькою старшиною. Черниці цих монастирів були талановитими іконописцями, — а це унікальне художнє явище середньовічної європейської культури. Училища з підготовки жінок-іконописців діяли при Ніжинському Богословському монастирі, при Києво-Флорівському монастирі, при Золотоніському Успенському.

Аналізуючи джерела формування літургійного шитва, авторка “Історії української вишивки” приходить до висновку, що Київська Русь отримала грецьку християнську іконографію як уже сталу систему, що досягла своєї класичної завершеності у Візантії. Але давньоруські майстри йшли далі, творчо переробляючи їх, асимілюючи на місцевому ґрунті. Кара-Васильєва у своїх дослідженнях також довела, що XVII—XVIII ст. — доба яскравого під-

несення національних рис української культури. Інновації бароко віднайшли своєрідну інтерпретацію і в народному, і в професійному мистецтві, у їхньому національному забарвленні. В “Історії української вишивки” вміщено ґрунтовний “Словник” термінів для широкого читачького загалу, де подано складні богословські тлумачення зрозумілою мовою.

У своїй роботі дослідниця підняла престиж широkozнані у світі української традиційної вишивки XIX—XX ст. Аналізуючи по регіонах типи вишивки українського сільського вбрання XIX—XX ст., авторка творчо осмислює й висвітлює феномен нашої селянської вишивки, як рідкісного явища національної культури.

Заслугує високої оцінки композиційна побудова та стилістика книжки з влучними епіграфами до кожного розділу, вдалими коментарями й ґрунтовними текстами-дослідженнями.

Треба відзначити, що над “Історією української вишивки” Тетяна Кара-Васильєва розпочала роботу тоді, коли за умов ідеологічного диктату об'єктивно досліджувати культурні форми, провідна роль у виникненні та розвитку яких належала релігійному світогляду, практично заборонялося. Всупереч фактам, дослідники національних культурних форм були зобов'язані нівелювати й замовчувати реально існуючі міжкультурні взаємини з іншими народами, стверджуючи натомість провідну роль російської культури. Заборонялася й персоналізація творців національних видів мистецтва дорядянського періоду, які належали до церковних громад й опальних родин. Тому хронологія досліджень обмежувалася дозволенням у радянській науці та культурі періодом — XIX—XX ст. Цінність та новизна “Історії української вишивки” Тетяни Кара-Васильєвої якраз і полягає в тому, що вона вперше в українському мистецтвознавстві виклала історію нашого національного феномену, яким є традиційна вишивка, на теренах України у її великому хронологічному спектрі. Хрестоматійна книга Тетяни Кара-Васильєвої з глибоким національним підтекстом сьогодення не лише сприяє відродженню та розвитку стародавнього мистецтва вишивки, а й має велике патріотичне значення.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2012

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 68 в “Каталозі”

на 1 місяць 9 грн 37 коп. на півроку 53 грн 37 коп.
на 3 місяці 27 грн 51 коп. на рік 105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!



Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ просвітянської роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57
Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69
Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспондент
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ на
комбінаті “Преса України” у середу.
Зам. № 3301205
Наклад у лютому — 25 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

